

ZSIGOVITS
BÉLA DR.

Vigasztaló
írás a
szenvedőknek

KORDA

VIGASZTALÓ IRÁS A SZENVEDŐKNEK

IRTA:
ZSIGOVITS BÉLA DR.

BUDAPEST, 1944
KORDA R. T. KIADÁSA

Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus.
Nr. 7449/1943. Imprimatur. Strigenii, die 20. Sept. 1943.
Dr. Joannes Drahos vicarius generalis.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

A SZENVEDÉS FULLÁNKJA.

Az emberi életnek egyik, látszólag szomorú velejárója, hogy tele van bajokkal, kellemetlenségekkel; ezek pedig — néha rövidebb, máskor hosszabb időre — elveszik kedvünket minden élvezéstől.

Sajátos rejtélyessége, úgy is mondhatnám, kettőssége ez életünknek. Belső ösztön hajt a boldogság után mindnyájunkat; de ugyanakkor újra meg újra tövisek sebzik meg — nem a lábunkat, hanem a szívünket. És ha egy szép napon túl leszünk a borzalmas világháborún, amely szenvedéseinket ijesztő módon megnövelte; és ha sikerülne is a technika segítségével soha nem sejtett kényelmet varázsolni otthonunkba, életünkbe: a Földünk azért továbbra is „siralomvölgye” marad számunkra, ahol — Lacordaire szavai szerint — *embernek lenni annyit is jelent, mint szenvedni*. Hadd tegyem hozzá: A technikai kultúra haladása, legalábbis eddigi tapasztalataink szerint, a bántó „tövisek” számát még növelni fogja, mert fokozza idegrendszerünk érzékenységét és ezzel csökkenti ellenálló erőnket a fájdalommal szemben.

A tövisek — talán felesleges is mondani — nem egyformán sebzik meg szívünket. Az

egyiknek szúrása alig érezhető; a másik majd-hogy halálra nem sebez. Az egyiket kihúzzuk, máris rendben van a dolog; a másik által okozott seb hónapokon, éveken, néha egy életen át sajog. Betegség, sikertelenség, nélkülözés, perpatvar, rágalmak fájnak egyideig, azután elfelejtjük; kedveseink halála, nagy csapás, súlyos lelki megrázkódtatás valósággal földre sújtanak.

Még látni is szomorú ilyen nagyon szenvedő embert, amint dermedt fásultsággal vonszolja magát. (Vagy magunk is voltunk már ebben a gyötrelmes állapotban?) Valami fojtogató sötétség nehezedik a lélekre. Félelmetes sötétség, amelyet nem világítanak meg csillagok s amelynek — úgy érezzük — nem lesz soha vége. Mintha nem is én lennék — én. Örööm telt a családban, a jóbarátokban, a szórakozásban: most nem tudok örülni senkinek és semminek. Azelőtt úgy éreztem, két ember helyett tudnék dolgozni; most petyhüdtek az izmaim, megbénult az akaratom, képtelen vagyok minden munkára. Mintha csak rólam írta volna Jeremiás próféta: „Ó, ti mindnyájan, kik átmentek az úton, figyelmezzetek és lássátok, van-e fájdalom, mint az én fájdalomam?” Igen, azok a tövisek néha nagyon tudnak fájni.

Nem csoda, ha az emberek számára minden időben egyik legégetőbb életkérdés volt: hogyan lehetne ment maradni a szenvedésektől, illetve, hogyan lehetne úrrá lenni azok felett? A kérdésre, mint látni fogjuk, az em-

beri bölcsesség *kielégítő választ adni sohasem tudott*. De mert a különféle elgondolások, ahogyan ezt a fájó kérdést megoldani iparkodtak, szerfölött tanulságosak, dióhéjban ismer tetem azokat.

Az idők folyamán minden emberi bölcsesség tehetetlennek bizonyult a szenvedéssel szemben.

Az 500 millió hívőt számláló *buddhista* vallás alapítója — Kr. e. a 6. században — azért hagyta el atyjának fejedelmi udvarát s vonult a magányba, hogy megfejtse a nagy rejtélyt: miért a szenvedés és van-e tőle szabadulás? Először önkínzás útján remélt megvilágosodást. Majd mikor így nem jutott eredményre, elmélkedni kezdett. Végre is „megvilágosodott” (Buddhá-vá lett) és megértette a „négy nemes igazságot”: 1. mi a szenvedés, 2. honnan a szenvedés, 3. meg lehet szüntetni a szenvedést, 4. mi a szenvedés megszüntetéséhez vezető út. Elgondolásának lényege a következő:

Az ember végcélja az élet teljes kioltása. Ennek előfeltétele a vágyak megfékezése, kiölése. Amíg az ember nem öl ki magából mindent, mi az élethez köti, addig folyton újrászületik, mivel az életszomj új életté lesz. Hogy eljussunk az élet teljes kioltódásához: a nirvánába, előbb ki kell ölni magunkból minden szenvedélyt, birtoklási vágyat, egyszóval minden ragaszkodást e földi élethez, sőt el kell

nyomni magunkban a nirvána utáni vágyat is. Aki ezt belátja és tetteiben ehhez az igazsághoz igazodik, az saját erejéből megváltotta önmagát. Mitől? Először az újraszületéstől és ezzel a nyomorúságos földi élettől. Másodszor a földi szenvedésektől. A személyekhez, helyekhez, dolgokhoz való ragaszkodás ugyanis szükségképen szomorúsággal van megrakva: következőleg a szenvedés csak addig kíséri a földi életet, amíg valaki ragaszkodik annak javaihoz.

Buddhának e tanításáról legyen elég megállapítani, hogy homlokegyenest ellenkezik az emberi természettel. Az ember képtelen kiölni magából minden vágyat, de képtelen belenyugodni a teljes megsemmisülés gondolatába is. Igaz, Ázsia szellemi világa idegen nekünk és ezért nem tudjuk gondolataikat teljesen átérteni és értékelni. Mégis bátran kimondhatjuk, — ezt igazolja különben a tapasztalat is! — hogy a tan, amelyik az emberi természettel ennyire szembehelyezkedik, teljesen alkalmatlan a szenvedések eltüntetésére és az emberi élet e nagy kérdésének megoldására.

Európa felé fordítva figyelmünket, itt különösen az ókori görögök próbálkozásai tanulságosak számunkra. A Krisztus születését megelőző időkben ők érték el a gondolkodás legmagasabb fokát; hozzá szellemviláguk, elsősorban bölcséletük, ma is hatással van gondolkodásunkra.

Ők eleinte isteneiknél kerestek vigaszt. A várt segítség elmaradása azonban azt a meg-

győződést érlelte meg bennük, hogy szenvedéseiknek okozói maguk az istenek. Irigylük az emberek boldogságát, azért zúdítanak rájuk mindenféle bajokat.

Híven tükrözi vissza ezt a felfogást *Schillernek* szép balladája: *Polykratesz gyűrűje*. — Polykratesz, Számosz királya, boldognak mondja magát, mert minden terve sikerül. Vendége, Egyiptom királya azonban figyelmezteti, hogy földi halandónak osztatlan boldogság még nem jutott osztályrészül. Remegek érted, — mondja — mivel féltel az istenek irigységétől. Azt ajánlja, fossa meg magát önként valami kedves tárgytól: ezzel talán meg tudja engeztetni az iriggy isteneket. Polykratesz megfogadja a tanácsot és drága gyűrűjét beledobja a tengerbe. Milyen nagy azonban megrökönyödése másnap, mikor szakácsa örömujjongással viszi be hozzá a gyűrűt: egy ajándékba hozott hal gyomrában találta. Hallván ezt a vendég, kijelenti, hogy nem lehet tovább barátja, mert egészen bizonyos, hogy az istenek vesztét akarják. Nyomban hajóra ül és visszatér hazájába.

Ilyen felfogás mellett mit tehettek mást az ókori görögök: saját erejükre támaszkodva próbáltak rátalálni a szenvedés elleni csodaszerre.

Gyönyört kell hajszozni, elsősorban testi gyönyört, mivel ez legerősebben érezhető: a gyönyör majd elfeledteti fájdalmainkat. Így okoskodtak és ezt az utat követték a *hedonisták*.

Az *epikureusok* homlokegyenest ellenkező megoldást ajánlottak. A szenvedéseket — mondták — sem gyönyörhajhászással, sem más

módon nem lehet eltüntetni a világból. Akarjuk, nem akarjuk, felkeresnek bennünket. Az okos ember azonban bosszankodás és siránkozás nélkül fogadja azokat. Mert a kicsi baj mellett lehet még élvezni az életet. Viszont a nagy baj véget vet az életnek, de ezzel a szenvedésnek is; vagy túléljük a csapást, s akkor hamarosan tapasztalni fogjuk, hogy fájdalmunk szűnőben van: a nehéz órák aránylag rövid ideig tartanak.

Megemlítésre méltó végül a *stoikusok* elgondolása. Szerintük egyáltalán nincsenek bajok. Vannak látszólagos rendellenességek, de ezeknek éppúgy megvan a maguk rendeltetése, mint — modern hasonlattal élve — festészetben az árnyékolásnak, zenében a disszonanciának. Következőleg bajok csak a mi képzeletünkben vannak. Ha tehát sikerül megjavítani képzeletünket, hogy ne lásson bajt ott, ahol nincs; és ha tudunk uralkodni érzelmeinken, hogy ne érezzünk fájdalmat ott, ahol nincs: akkor magától megszűnik minden szenvedés.

Mint már jeleztem, a gyakorlatban egyik elgondolás sem vált be. De ez természetes is. *A szenvedést sem letagadni, sem agyonbölcselkedni, sem a gyönyör lombikjában elpárologtatni nem lehet.* A különböző bölcséleti iskolák hívei előbb-utóbb mind rájöttek erre az igazságra. És vagy beletörődtek sorsukba, mondván: „Ha nem lehet úgy, ahogy szeretnéd, akard úgy, ahogy van.” Vagy pedig mikor a szenvedés elviselhetetlennek látszott, véget vetettek éle-

tüknek, így szabadítva meg magukat a gyötrelmes szenvedéstől.

Akadtak ugyan egyesek, kik az öngyilkosságot megbélyegezték mint gyáva megfutamodást. (Ma is emlegetjük pl. *Martialis* szép mondatát: „Keserves helyzetekben könnyű elvetni az életet. Bátornak csak azt lehet nevezni, aki kész elviselni a nyomorúságot.”) A többség azonban helyeselte, sőt ajánlotta az öngyilkosságot — még egy *Seneca* is. Sokszor idézett szavai: *Patet exitus; brevis ad libertatem via*. Nyitva a kijárat: csak egy lépést kell tenned és megszabadultál minden szenvedéstől.

Sok idő telt el azóta. Tudomány, bölcsélet, technika hatalmas lépésekkel haladtak előre. Ellenben a szenvedés kérdésének megoldásában a maga erejére hagyatkozó ember ma is ott tart, ahol a régi görögök: a tompa megadásnál vagy az öngyilkosságnál.

Allításom igazolására íme néhány sor a *Nyugati* egykori főszerkesztőjének, *Ignotusnak* „Változatok a G húron” c. tanulmányából: „Férfiasan viselem a fájdalmat. Messziről nézem a tudós nyugodt érdeklődésével. Hadd fájjon! Mi közöm hozzá? Kényszerítem magam a nyugalomra. Aprólékos gonddal végzem napi munkámat és feszült figyelemmel gombolom be kesztyűmet. De a kezem reszket bele, az ujjam elvétí a gomblyukat. Szenved a nyomorult. Sorvad, fogy, emésztí magát s remegve fittyet hány a férfiasságnak. Szórakozzam? Az emberek futnak előlem. A bénának csak egy orvossága volna: erős testgyakorlat. Kár, hogy a béna ember éppen erre nem képes. Ezért gyógyíthatatlan.” Majd hozzátézi: „Lerúg a bölcsék szé-

kéről (t. i. a szenvedés), s lába alatt vonaglasz, mint a taposott féreg."

Ignotus nem mondja, de mi tudjuk, hogy a taposott féreg akárhányszor nem hajlandó vállalni a vonaglást, és inkább választja az öngyilkosságot. Sőt többet is tudunk. Az első világháború előtt Amerikában készítettek egy törvénytervezetet, amelynek értelmében a gyógyíthatatlan betegeket saját kérésükre legyen szabad büntetlenül megölni.

Ide jutott és itt tart ma is a maga erejére utalt ember. A szenvedés eredetét nem tudja másként elképzelni, mint hogy az vagy a vak véletlen műve („Véletlenül eltörött a lábam”) vagy a sors titokzatos, de kikerülhetetlen végzése („Igy volt megírva a sors könyvében”). De akár egyik, akár másik felfogást valljuk, a szenvedés mindkét esetben szerencsétlenség: az élet megrontója.

**Egyedül Jézus, a Szabadító
tudja szenvedéseik fullánkjától
megszabadítani a Benne hívő-
ket.**

Nincs hát segítség a szenvedéssel szemben?

Legyen hála megváltó Istenünknek, van! Jézus, akit Izaiás szerint azért küldött az Úr, hogy „megvigasztalja a kesergőket”, tanításával és saját szenvedésével, mint látni fogjuk, világosságot, értelmet sugárzott a szenvedés észbontó sötétségében. Nem szüntette azt meg

— nem is szüntethette meg, hiszen hozzátartozik életünkhöz és szükségünk van rá. Ellenben igenis megszüntette a szenvedésnek bántó észszerűtlenségét, kétségbeejtő titokzatosságát, és ezzel elvette annak fullánkját.

Az isteni Mesterre hallgató és a szenvedő Krisztust figyelő lélek — erről lesz szó a következőkben — megnyugvással tud ezért elviselni minden bajt, sőt bajai mellett örülni is tud az élet sok szépségének.

Talán semmi sem szemlélteti olyan jól ezt az igazságot, mint ha az ókor világhírű alkotását, a Niobe-szobrot összehasonlítjuk a Fájdalmas Istenanya valamelyik szobrával. Előbbin a görög anya arcát eltorzítja a kín: szinte látszik rajta, hogy szenvedése céltalan és reménytelen. Ezzel szemben a Fájdalmas Anya — a Pietà — arcán ugyancsak látszik a szenvedés, de látszik rajta az Isten akaratán való megbékélésnek áldott derűje is.

ÉRDEMES SZENVEDNI

Jézus tanításának legboldogítóbb gondolata, hogy életünket egy jóságos mennyei Atya irányítja. Következőleg mindannak, ami velünk történik, így szenvedéseinknek is, létrehozója nem a vak véletlen, nem is valami titokzatos, végzetszerű előrerendelés, hanem a mindnyájunk sorsát irányító mennyei Atyának akarata. Mivel pedig Ő csak jót akar nekünk, azért *szenvedéseink is javunkat szolgálják*, függetlenül attól, hogy gyarló értelmünk képes-e azt minden esetben meglátni vagy sem.

Szenvedéseink javunkat szolgálják. Merész állítás. De igaz! Megérdemli, hogy alaposan foglalkozzunk vele.

A szenvedés akárhány esetben büntetés. De nem mindig az!

Azzal kezdem, hogy a szenvedés akárhány esetben büntetés. Jézus ezt az igazságot ismételten hangoztatta. „Íme meggyógyultál: már ne vétkezzél, nehogy valami rosszabb történjék veled”, mondotta a 38 év óta szenvedő betegnek, miután meggyógyította. A szenvedés büntető jellegét különben már a régiek is sej-

tették. Így Homérosz szerint a büntetés lassú, biztos lépéssel követi a bűnt.

A szenvedés azonban nem mindig büntetés!

Megint az Üdvözítőnek egyik mondását idézem. Mikor a tanítványai megkérdezték, ki vétkezett, a vakon született ember-e vagy annak szülei, az isteni Mester így válaszolt: „Sem ez nem vétkezett, sem a szülei. Hanem azért vak, hogy megnyilvánuljanak benne az Isten művei.” Jézusnak ez az egy mondása is döntő bizonyosság arra, hogy a szenvedő ember nem szükségképpen bűnös.

De talán felesleges is idézni Jézus szavait. Az ő 33 évig tartó keresztútja minden beszédnél meggyőzőbben hirdeti, hogy ártatlan embert is érnek szenvedések.

De éppen mert ártatlan embert is érnek szenvedések, azért nincs joga senkinek azt gondolni vagy éppen ujjal mutogatni a szenvedő emberre, hogy lám bünteti az Isten. Ugyan nem sokat számít, mit gondolnak vagy mondanak rólunk az emberek, mégis van valami vigasztaló abban, hogy a csapásoktól látogatott embert nem lehet pellengérre állítani, mint ahogy tették pl. Jóbbal a barátai, mikor azt állították, hogy bizonyosan titkos bűnei vannak, azért érik a bajok. Keresztény ember nem beszélhet és nem gondolkodhat így.

Akárhány esetben azonban — ismétlem — igenis büntetés a szenvedés. És ezt hangoztatni kell azokkal szemben, akik hallani sem akarnak „büntető Istenről”. Nincs igazuk. Ha mé-

lyebben belenéznének a dologba, rájönnének, hogy a büntetés nagyon is észszerű és hasznos. Több okból.

Mindenekelőtt igazságérzetünk követeli, hogy aki vétkezett, bűnhődjék. Igaz ugyan, hogy a tévedő embert éppen eléggé kínozza lelkiismerete és méginkább a félelem, hogy bűne kitudódik. Ez a belső, idegölő nyugtalanság azonban kifelé nem látszik. Ezért fogadja igazságérzetünk megnyugvással a látható bűnhődést.

A büntetés helyességét mutatja azután, hogy maga a bűnös is kívánja — feltéve természetesen, hogy lelkiismerete nem tompult el teljesen.

Egy legényt feljelentettek a szomszédok, hogy megverte az édesanyját. Eljött a tárgyalás napja. A jó édesanya — lehet csodálni? — semmiről sem akart tudni. De a legény közbeszólt: „Igenis, bíró úr, én részeg fejjel megvertem az anyámat. Büntessen meg szigorúan, mert addig nem lesz nyugtom, míg az én nagy bűnömért meg nem lakoltam.”

A bűnös lakolni akar. A reá küldött szenvedés ezt lehetővé teszi számára.

Van azonban a büntető szenvedésnek harmadik, mindennél fontosabb célja: ijesztő fénynyel rávilágít az elkövetett bűn csúfságára, rosszaságára. Megérteti a bűnössel, hogy az út, amelyet követett, a pusztulás útja. Ha irányt nem változtat, belepusztul testileg-lelkileg.

Ennek az irányváltozásnak, evangéliumi nyelven: *újjászületésnek* szükségessége az evangélium egyik alaptanítása és — bátran

hozzátehetjük — legfontosabb követelménye. Mégis, legalább az élet ezt mutatja, az újjászületés vágyát kiváltani az evangélium tanítása csak úgy képes, ha segítségére jön az „üdvözítő” szenvedés.

Az üdvözítő szenvedés

A német mondákban szó van egy gyönyörű leányról, Loreleyről. Hegycsúcson ül a Rajna partján, aranszőke haját aranyos fésűvel fésüli s közben csodás szép dalt énekel. A hajóst, aki pici csónakján arra tart, egészen megigézi a dal. Csak a hangra figyel, csak a leányt nézi, az előtte tángoló örvényeket nem veszi észre. Végre is a hullámok maguk alá temetik csónakjával együtt.

Felénk is hangzik szüntelenül a „világ” csábos éneke. Minket is megigéz a dal és hatása alól mi sem tudnók kivonni magunkat (következőleg mi is a rajnai hajós sorsára jutnánk), ha nem jönne segítségünkre a szenvedés. Helyesebben a mennyei Atya, akitől — Szent Pál szavai szerint — „megfenyítettünk, hogy a világgal el ne kárhozzunk”. Amikor, megigézve a földi dolgok csábos énekétől, élvezet, vagyon, siker lesz a jelszavunk, és halani sem akarunk arról, hogy ezen változtassunk s a régi embert levessük, a Gondviselés jön segítségünkre. Villámcsapásként ránk sujtja a fájdalmat. És mi, ennek a fájdalmas villámcsapásnak vakító fényénél kezdjük egyszerre új megvilágításban látni a dolgokat. Megértjük, hogy a földi javak túlzott szeretete

és hajszolása méltatlan hozzánk, hiszen „nagyobb születtünk”. De veszélyes is, mert pusztulásba visz. Megértjük, hogy új emberbe kell öltözni; hogy *irányt kell változtatni*. És a megalázott lélek, amely „megaláztatása előtt vétkezett” (118. zsolt.), új útra tér. Megtér. Isten felé fordul.

Szent Agoston, akinek megtérése annyi ember számára jelentett már vigaszt és bátorítást, ismételten hangoztatja, hogy előző gondolkodásának és életmódjának megváltoztatásában nagy szerepe volt szenvedéseinek. „A fájdalmak csípős, de üdvös balzsama értelmem megzavarodott szemét napról-napra közelebb hozta a gyógyuláshoz”, írja *Önvallomásaiban*. Egy másik helyen pedig így beszél Istenhez: „Szenvedést vegyítesz, hogy üdvös erejében megtérjünk Hozzád, kitől az élvezetek tombolásában sokszor elszakadunk.”

A szenvedés „üdvözítő” hatását gyönyörűen írta meg a nagy francia író, *Coppée Ferenc* is, *La bonne souffrance* (Üdvözítő szenvedés) c. könyvében. Mint elmondja benne, keresztény szellemű nevelésben részesült. Hosszú éveken át bizonyos naív buzgósággal teljesítette is vallási kötelességeit, később azonban, mint az életben nem egyszer történni szokott, mindjobban elhanyagolta azokat, hogy élhessen a világnak. Írói tolla vagyont, tekintélyt szerzett neki, hírneve napról-napra nőtt, sőt elérte a legnagyobbat, mit a dicsőség után áhítózó francia ember elérhet, az Akadémia negyven halhatatlanja közé választották. De azért nem volt boldog. „Akárhányszor csak utolsó pillanataimra gondoltam, — írja — és magamat, mint egykor engem Isten, felelősségre vontam, magammal megelégedve nem voltam. Akárhányszor multamra

visszapillantottam, pirultam s úgy éreztem, hogy a rám nehezedő vétkek súlya alatt össze kell roskadnom. De azért sokkal gyengébb és lanyhább voltam, semhogy életmódomat megváltoztattam volna." A jóságos menynei Atya jött segítségére. Súlyos betegséget küldött rá, amely hónapokon át ágyhoz szegezte.

És a szenvedés felnyitotta szemét. „Miután magamat legszigorúbb lelkiismeretességgel megvizsgáltam, — beszéli tovább — megrettentem önmagamtól. A legőszintébb bánattal eltelve gyóntam meg és fogadtam kimondhatatlan könnyebbülésre a bűneim alóli feloldozást. És azóta oly boldognak érzem magamat. Sőt, ha a még hátralévő örömtelen napjaimra és a közeledő halálra gondolkok, egy önmagam előtt is megmagyarázhatatlan édes nyugalomnak érzete száll meg. Életem legszebb pillanatai azok, midőn Istenhez fohászkodva, neki a bűnös multamért való vezeklésemet felajánlom; midőn Tőle azt a békességet kérem, melyet nekünk ugyan csak a másvilágon helyezett kilátásba, de amelynek édes előízét isteni kegyelme már a földön is nyujthatja. Százszor és ezerszer áldom a szenvedést, mely Hozzá visszavezérelt.”

Hány ember mondhatná el magáról többkevesebb változással ugyanezt a történetet! Hányan nem akarnak tudni Istenről, örök életéről, s tekintik életük egyetlen céljának földi vágyaik elérését, mígnem jönnek a csapások és — hasonlóan Keresztelő Szent Jánoshoz a pusztában — előkészítik az Úr útját. A fájdalom sötét éjjelén feltűnnek az örök csillagok (a tízparancsolat, a szülők aggódó arca stb.) — és rávilágítanak, sőt a legtöbbször rá is vezetnek

az „igaz útra”, az egyedül helyes útra, amelyről szenvedélyeink letérítettek.

A bűnt követő bűnhődés tehát — hogy visszatérjünk kiindulásunkhoz — hasonló célt szolgál, mint a földi apa fenyítő pálcája. Javítani, nevelni akar. Ha szenvedéseinknek nem volna más haszna, csak ez, akkor sem lehetne eléggé áldani értük a Gondviselést. Fakadnak azonban nyomukban másfajta áldások is.

A szenvedések fejlesztik ki legjobban az emberi együttéléshez szükséges erényeket.

Szenvedéseink jótékony hatásai között elsőnek említem, hogy szerencsés tulajdonságokat, az életben nagyon is szükséges szociális erényeket fejlesztenek ki bennünk. S bár ezeknek az erényeknek gyökerei megvannak minden emberi szívben és kifejlődésüket más tényezők is elősegítik, azokat igazán elsajátítani csak a szenvedések iskolájában lehet.

1. Szenvedéseink mindenekelőtt *szerénységre* nevelnek. A szenvedő ember érzi saját gyengeségét; érzi, milyen kevésre képes a maga erejéből; ha mégis elér valamit, azt egyedül a Mindenhatónak köszönheti. Ezért szerény.

Hogy a szenvedésnek ez a nevelő hatása mennyire értékes, alig kell mondanom. Vagy nincs-e bajunk úton-útfélen azokkal a pöffeszkedő, kiállhatatlan emberekkel, akik büszkék mindenre és lenéznek mindenkit, mert hogy ők

— ők. A pesti külön tájszólás úgy nevezi őket, hogy hólyag — és ebben a szóban benne van ennek a csúnya lelki dudvának nemcsak a természetrajza, hanem az értéke is. Amennyire kedves és ellenállhatatlanul vonzó az egyszerű közvetlenség, úgy is mondhatnám: gyermekded lelkület, annyira visszataszító és bántó minden nagyzolás, bármilyen alakban nyilvánul meg.

E csúnya dudva irtogatásában segítségünkre van a vallásos és általában a mélyebb gondolkodás. Így többek között annak meggondolása, milyen kicsike pont vagyok a nagy mindenségben. Pl. Földünkön 2200 millió ember él. Ezek között jobb is, képzetebb is akad, mint én. — Vagy mennyi milliárd meg milliárd ember élt a letűnt évezredek alatt! Mind eltávoztak és én is követni fogom őket: kis hullám az évezredek forgatagában... Van okom büszkélkedni?

Még hatásosabban tanítja ugyanezt az igazságot az evangélium. „Vajjon nem egy mindnyájunk atya? Vajjon nem egy Isten teremtett minket? Miért nézi le tehát közülünk atyafiát?” Azután: „Mik van, amit nem kaptál? És ha kaptad, mit büszkélkedel, mintha nem kaptad volna?” Igen. Egészség, szépség, rang, vagyon — végeredményben mind adomány: egyikkel sincs okunk büszkélkedni. És nincs okunk lenézően bánni senkivel, mivel minden ember testvérünk.

Ezek a gondolatok és igazságok meggyőzőek. A baj csak az, hogy az élet árából elkapott ember nem ér rá, sőt nem is akar ezekre gondolni. És itt jön segítségünkre a szenvedés, helyesebben a Gondviselés, amikor reánk

kényszeríti a szenvedések iskoláját. A csapásoktól sujtott ember rádöbben saját gyöngeségére, kicsiségére. És éppen ennek meglátása, átélése teszi őt gondolkodásában alázatossá, viselkedésében szerénnyé.

2. A szenvedés másik nevelő hatása, hogy *bátorrá* tesz.

Mindegyikünk tapasztalhatta már, hogy akárhány ember életét valósággal tönkre teszi az örökös aggodalom, félelem. Jaj, mit szólnak az ismerősök? Jaj, nem veri el jégeső a termésemet? Jaj, az éjjel nem jönnek bombázók? És így lehetne folytatni egész litániát a kislelkűségek jajaiból. Ezek a szerencsétlenek szinte perverz gyönyörűséggel szaglásszák a veszélyt, akárcsak az egyszeri lovag, aki egérfogót vitt magával, hogy utazásai közben védekezzék az egerek ellen. Pedig mint ahogy a vízcsepp lassankint kivájja a követ, úgy a folytonos aggodalom is idővel szétbomlasztja az idegzetet és hasonlóvá teszi azt a vén zongorához, amelyet szétvert a sok ügyetlen kezű tanuló.

Ettől a beteges félelemtől megszabadítani első sorban az *Úr félelme* képes. Minél közelebb jutunk Istenhez, annál kevésbé tudják megzavarni lelkünk nyugalma a külső dolgok. A világon minden elmúlik, mint egy színházi jelenet, ellenben az Isten országának nem lesz soha vége: ha ezt magunkénak mondhatjuk, nincs okunk félni senkitől és semmitől.

Az aggodalom idegölő betegsége ellen azonban van egy másik csodás hatású orvos-

ság is: a szenvedés. Nevezetesen a sors csapásai csupaszra vetkőztetik az életet és a maga valóságában mutatják azt be. A nélkül, hogy életunttá tennének, megértetik velünk, hogy nem érdemes aggodalmaskodni, vagy éppen kétségbeesni. *Nem tett még szerencsétlenné senkit, csak a saját keze!* Ha elvégzem a kötelességemet, ha nyugodt a lelkiismeretem, nincs okom félni senkitől és semmitől. A vallás is erre tanít. De ezt az igazságot igazán átérezni csak a sokat szenvedett ember képes. A csapásoktól sujtott emberek közmondásos bátorságának ez a magyarázata.

3. A szenvedés bátorsággal tölt el. De ugyanakkor *kitartással* is.

Nem mondok újat, ha azt állítom, hogy amíg valakinek jól megy a sora, szereti az elért sikereket önmaga számára elkönyvelni; továbbá erősen hajlamos, hogy önmagában, a saját erejében bízzék. És mert a saját erejében bízik, a komoly nehézségek előtt könnyen megtorpan: úgy érzi, hogy nincs elég ereje azok leküzdésére.

Ezzel szemben, ha valaki szenvedései révén megtanulta, hogy ne önmagában, hanem Istenben bízzék, a tapasztalat szerint nem riad vissza semmiféle nehézségtől és a legnehezebb munkához is bátran fog hozzá, Szent Pállal hangoztatva: „Mindent megtehetek azáltal, aki engem megerősít.”

Bizalmát rendszerint siker is koronázza, mint ahogy Jeremiás próféta megmondotta: „Áldott ember, kinek bizalma az Úr. Leszen ő,

mint a víz mellett ültetett fa, mely nedves-
ségre ereszti gyökereit. Midőn eljön a hőség,
levele zöldülni fog; és szárazság idején nincs
aggodalma. És soha nem szűnik meg gyümöl-
csöt teremni."

Hozzátehetjük, hogy ezek a gyümölcsök,
az elért sikerek, a szenvedés iskoláját végig-
járt embert nem teszik soha elbizakodottá. Nem
is tehetik. Hiszen sikerének titka: Istenben
bízó, alázatos lelkülete. Ezért nem büszke. És
— minden sikerek ellenére! — ezért örvend
általános rokonszenvnek.

Ámbár, ha már itt tartunk, ennek a rokon-
szenvnek másik két oka is van. Egyik, hogy
a sokat szenvedett ember tud másokhoz alkal-
mazkodni. Másik, hogy embertársai gyarlósá-
gaival szemben tud elnéző, megértő lenni.

4. Tud megértő lenni.

A mai kort állítólag jellemzi az idegesség,
ami többek között abban is megnyilvánul, hogy
az emberek minden semmiséért haragra lob-
bannak. Mármost kétségtelen, hogy a testi
bajok visszahatnak a lélekre, s így az ideges-
ség is, amely nem más, mint testi gyengeség,
szintén hatással van gondolkodásunkra és tet-
teinkre. Viszont az is bizonyos, hogy ennek a
minden apróságért való felfortyanásnak egyéb
oka is van. Az, hogy csak a mások hibáit vesz-
szük észre, a magunkét nem. Sőt Jézus köz-
ismert hasonlata szerint mások szemében még
a szálkát is észrevesszük, magunkéban pedig
a gerendát sem látjuk meg.

A szenvedés iskolája kigyógyít ebből a rövidlátásból. Rávilágít hibáimra, amelyek legalábbis akkorák, ha nem nagyobbak, mint embertársaimé. Megérteti, hogy nincs jogom más hibáinak láttára felfortyanni. Aki sokat szenved, sokat megbocsát...

5. A szenvedő ember azután — mondtuk — *alkalmazkodó, figyelmes* másokkal szemben.

Nemcsak arra vagyunk hajlamosak, hogy más hibáját rögtön szóvátegyük, hanem arra is, hogy mindent a magunk szempontjából ítéljünk meg. Azt képzeljük, mi vagyunk a világ központja, és elvárjuk, hogy mindenki hozzánk alkalmazkodjék. És jaj annak, aki bármely okból kellemetlenséget szerez nekünk.

A szenvedés ebből az önző gondolkozásból is kigyógyít. A szenvedő ember ráésszel, milyen kicsi pont ő a nagy mindenségben. Rájön, hogy a világ központjában nem ő áll, hanem az Isten. Ezért nem várja, hogy hozzá alkalmazkodjanak; ellenkezőleg, ő iparkodik alkalmazkodni és kedves, figyelmes lenni mindenkinek.

6. Embertársainkhoz való viszonyunkban a szenvedésnek még két jótékony hatását kell megemlíteni. Az egyik, hogy *részvételt* ébreszt bennünk bajbajutott embertársaink iránt.

Jó napokban egész természetesnek találjuk, hogy mások szenvednek; és szinte zokon vesszük, ha sorsukat nehezen viselik vagy éppen panaszkodni mernek. Ha azonban min-

ket is megtépzott az élet, egyszerre más szemmel nézünk szenvedő embertársainkra. Átérezzük bajukat, igaz részvéttel vagyunk irántuk és ahol csak lehet, könnyíteni iparkodunk nehéz sorsukon. Ezért mondják, hogy csak abban van igazán részvét, aki maga is nyomorgott; csak attól várhatunk irgalmasságot, aki maga is nélkülözött.

Ismerek egy iparosmestert, aki valósággal atya tanoncainak. Ennek oka, — saját szavai szerint — hogy fiatal korában sokat kellett szenvednie. Korán árvaságra jutott s míg nem alapított családot, vajmi ritkán volt része jó szóban. Mivel tanoncai szintén nélkülözik a szülői ház melegét, azért akar nekik második atyjuk lenni. — Apró, semmitmondó történet. De szépen mutatja, hogy igazi, szerető részvéetet csak azoktól várhatunk, akiknek belső világát előzőleg felkavarta a szenvedés anyyala.

Ezt az igazságot különben megtaláljuk Szent Pálnak a korintusiakhoz írt levelében is (II 1, 3.): „Isten azért vigasztal minket, hogy mi is vigasztalhassuk azokat, akik mindenféle szorongatásban vannak.”

Ugyancsak ismert *Chateaubriand* szép mondása: „Ha megkísért az Ég, csak azért történik, hogy mások baja iránt fogékonnyá tegyen. A szív olyan, mint ama fák, amelyek balzsamukat akkor adják oda az emberek sebeire, ha a fejsze önmagukon is sebet ütött.”

Viszont a szenvedőknek finom érzékük van annak megfigyelésére, vajjon az, aki őket vigasztalni próbálja, tudja-e, mi a fájdalom. E nélkül a legjóságosabb szavak is hidegen hagyják a bánkódó szívet. A sors kegyeltjei

azok az „unalmas vigasztalók”, akikről Jób könyve beszél. Szépen mondja Kölcsey: „Csak a szenvedőnek keblén találsz részvétet bajaidban; nála van szánakozás, mely nem alacsonyít, s vigasztalás, mely nem sért.” Ezért nincs Krisztusnál jobb vigasztaló, mert keresztfája legközelebb áll minden szenvedőhöz.

7. A szenvedés végül — számtalan esetben tapasztalhatjuk — ismét összekovácsolja, egybeforrasztja azokat, akiket szerencsétlen körülmények vagy emberi szenvedélyek egymástól elválasztottak.

Ismerek egy idősebb házaspárt, akiknek ma alig van fontosabb dolguk, mint hogy minél szebbé tegyék egymás életét. Pedig volt idő, sok-sok esztendő, amikor ugyancsak távol állottak egymástól.

Az asszony egyetlen leánya volt özvegy atyjának, aki gyönyörű és végtelen finom lelkű leányát annyira imádta, hogy akárhányszor térdre ereszkedve csókolta meg annak kis kezét. Iskolái elvégzése után hamarosan kérője is akadt, egy gazdag földbirtokos. Eleinte szépen éltek. De a férfi csakhamar a legdurvább módon kezdett bánni feleségével, aki pedig két szép fiúval ajándékozta meg. Az édesatyjától egykor agyonkényeztetett asszony azonban szó nélkül tűrte férje minden durvaságát, ütlegeit, megalázását — a gyermekek kedvéért. De szelid jósága csak újabb olaj volt férje durvaságára.

Egyszer azután az egyik fiú megbetegedett. Halálosan. Annyira, hogy az orvosok is lemondtak róla. És ekkor az apa, aki minden durvasága mellett is fiait nagyon szerette, a fájdalomtól összetörve, fia halálos ágyánál rádöbrent eddigi gonosz viselkedésére, ráeszmélt feleségének angyali jóságára.

gára — és más emberré lett. A nagy szenvedés, ami súlyosan beteg fia láttára lelkét eltöltötte, működésbe jött és lelkét ismét egybeforrasztotta azzal a jósaágos lélekkel, akihez hosszú éveken át nem volt egy jó szava sem.

Ez a példa legyen elég annak bemutatására, hogyan kovácsolja össze a szenvedés újból a szíveket, akik valami okból egymástól eltávolodtak. Áldásos hatás. Akik megtapasztalták, hálatelt szívvel mondogatják: érdemes volt szenvedni.

*

Ezzel körülbelül fel is soroltam a szenvedés ama jótékony hatásait, amelyek egyéniségünk szerencsés kialakulását segítik elő. Bátorrá tesz a szenvedés, hallottuk; egyben aláztatossá. Az aláztatós gondolkodás megint erősíti bizalmunkat Istenben és ezzel erőt ad a legnehezebb feladatok elvégzésére. A szenvedés azután kiemel önző, szűk világunkból: figyelmessé tesz, elnézővé, részvevővé s az elszakadt lelkeket ismét összekovácsolja, egybeforrasztja.

Ezeknek az áldásos hatásoknak értékét életünkben külön hangsúlyozni felesleges volna. Inkább azt szeretném leszögezni: Ha fontosak a bennünk így kialakult erények, akkor hatásos kifejlesztőjükről, a szenvedésről sem mondhatja senki, hogy az szerencsétlenség életünkben. Ellenkezőleg: *erkölcsi fejlődésünk egyik fontos rúgója.*

A szenvedés tágitja látóköörünk ket és mélyíti szellemi világunkat.

További jótékony hatása a szenvedésnek, hogy tágitja látóköörünkét és kimélyíti szellemi világunkat. Ez a hatás annyira szembeszökő, hogy röviden végezhetünk vele.

Mindegyikünknek volt már alkalma tapasztalni, micsoda átalakuláson megyünk át, ha úgy alaposan megtépáz az élet. Egyszerre más-kép látunk, más-kép gondolkozunk, más-kép ítélünk, más-kép értékelünk. „Hej, ha annyi eszem lett volna, mint amennyi most van...”, mondogatjuk. Pedig mindössze az történt, hogy egy szomorú tapasztalaton mentünk keresztül. De ez többet ér, mintha egy csomó könyvet tanultunk volna végig.

Látóköörünknek és általában szellemi világunknak ez a kiszélesedése magyarázza meg azt a közismert tényt, hogy a legértékesebb művek alkotói kivétel nélkül sokat szenvedett emberek voltak.

Igy közismert példák, hogy Homérosz vak volt, Beethoven süket stb. De minek megyünk idegenbe példákért? Akad bőven idehaza is. Hogy csak egyet említsek, gondoljunk nagy nemzeti büszkeségünkre, *Madách Imrére*. Az ő élete és munkássága megrázó erővel hirdeti, hogy a nagy alkotások kinből, gyötrelomból születnek.

Elhallgatott dalom, mit is zengjen?

Amit sejte, mindaz most valót ölt, írta esküvője után. Felesége, Fráter Erzsébet biztatta, hogy alkosson. De a boldog férj hallani sem

akart róla. „Bevallom neked, — saját szavai ezek — álmatlan éjszakákon felvillant előttem egy gondolat... Olyan, mint egy ködgomoly... Egy mű... Egy hatalmas alkotás. De régi igazság, hogy a költő csak akkor teremt, ha szenved s én boldog vagyok... Elég volt a szenvedésből. Nem költő; szeretett hitvesed akarok lenni.” Mikor azután felesége elhagyta és a fájdalek egész orkánja zúdult rá, ezeknek mély szántása egyszerre felszínre hozta a lelke mélyén szunnyadó gondolatokat — és megszületett a ma már Európaszerte csodált hatalmas alkotása: „Az ember tragédiája.”

Honnan a szenvedésnek ez a benső világunkat elmélyítő hatása? Nem nehéz a válasz. A csalódott szív, miközben hullanak rá a csapások, elfordul mindattól, ami addig lekötötte, betöltötte, kielégítette. Befelé fordul. Magába mélyed. És éppen ez a befelé mélyedés váltja ki belőle a nagy gondolatokat, mert nagyság és mélység ugyanaz.

Magától értetődik, hogy nem mindenkit tesznek nagyvá a csapások, mert a tehetség hiányát nem tudják pótolni. Ahhoz azonban, hogy valaki igazán nagyvá legyen, feltétlenül szükséges, hogy a fájdalom ekéje végigszántson rajta.

A szenvedés könnyebbé teszi elválásunkat e földi élettől.

Szenvedéseinknek még egy eléggé nem értékelhető hatását említem meg: könnyebbé teszi számunkra a halált.

Ismerjük az aggyáánról és halálról szóló tör-

ténetet. Nagy kinnal, fáradsággal lüzelőre való rőzsét szedeget egy aggastyán és közben felsóhajt: „Bárcsak jönne a halál!” A halál ebben a pillanatban megjelenik és megkérdezi: „Miért hívtál?” Mire az öreg így felel: „Hogy segítsd fel hátamra a rőzsét.”

Ez az örök ember. Siralom völgye számunkra az élet, szidjuk is eleget, de azért ragaszkodunk hozzá és félelemmel gondolunk az elválás percére, sőt akárhányan kétségbeesett ellenkezéssel fogadják a halál közeledtét.

Ezt a halálfélelmet megszüntetni egyedül az örök élet hite képes. Azonban szenvedéseink szintén hozzájárulnak, hogy megbarátkozzunk a halál gondolatával. Egyrészt sorra eloldják a kötelékeket, amelyek e világhoz láncolnak bennünket, másrészt felébresztik és erősítik bennünk a vágyat a túlvilági élet után, „ahol többé nem lesz bánat, sem fájdalom”. A szenvedő embernek valósággal jólesik arra gondolni, hogy „nincs itt maradandó lakásunk”: a szenvedései nem tartanak örökké. És mivel a hívő ember tudja, hogy az elmúlás sem tart örökké, azért vérző szívéből újra meg újra előtör az Apostol vágyakozása: „Jobb szeretnék kiköltözni a testből és elérkezni az Úrhoz.”

A mennyei Atya iskolája.

Ha valaki komolyan végiggondolja az elmondottakat, akaratlanul Jézus szavai jutnak eszébe: „Ha csak a földbe esett gabonaszem meg nem hal, egyedül marad; ha pedig meghal,

sok termést hoz." A fájdalmakban „meghalt” szív valóban sok termést hoz. És a jóságos mennyei Atya ezt a sok termést akarja nekünk juttatni, valahányszor bekényszerít a szenvedések iskolájába.

Annál csodálatosabb, hogy mi mégis pityeregve, duzzogva járjuk ezt az iskolát, akárcsak a kisgyermek, mikor szülei először iratják be őket. Ez a viselkedés bizony nem mutat nagy bölcseségre — sem nagy hitre. Igaz, ebben az iskolában nagyon magas a tandíj. Könnyekkel, álmatlan éjszakákkal kell fizetni. *De az eredmény megéri a tandíjat!*

A szenvedés áldásos hatásainak megismerése még egy gondolatot vált ki. *Az a szenvedés, amelyik ilyen tervszerűen nevel, nem lehet sem a vak véletlennek, sem a kiszámíthatatlan végzetnek műve, hanem csak egy bölcs és jóságos Személyiségé: a személyes Istené.* Jó és balsorsban egyaránt Ő igazítja életünket — és Ő beszél hozzánk. Az öröm idején azt mondja: Rászolgáltál, most pihenj meg egy kisé. A fájdalmak óráján pedig így beszél: Még nőnöd kell. Még nem vagy a tetőn. Lépj feljebb! Ha majd felértél a tetőre, megpihenhetsz.

Az emberi ész — mint láttuk — magától aligha tudott volna rájönni erre az igazságra. De Jézustól megvilágosítva most már meg tudjuk látni szenvedéseink háttérében azt az égi jószágot, amely nevelésünk érdekében mindent felhasznál, még a szenvedést is.

A jónevű bölcselet-író, Hilty szerint „egy gondolkodó embernek misem mutatja jobban Isten létét, mint ez a rendszeres nevelés”. Szeretném hozzátenni, — olvasóim közül is valószínűleg többen elmondhatják velem — hogy ebben a nevelésben bőven volt részem, és én is ebben ismertem meg legjobban az Istent.

VÁLASZ HÁROM ELLENVETÉSRE

Mindazt, amit az előző fejezetben mondtam a szenvedés jótékony hatásairól, átéltem és egész szívvel hiszem. Hiszek a szenvedés szükségességében és áldásos hatásaiban. Kérdés azonban, sikerült-e erről meggyőzni olvasóimat is? A célom ez. Hogy pedig célomat biztosabban elérjem, mintegy kiegészítésül a mondottakhoz, válaszolni akarok három ellenvetésre, amelyek olvasóim lelkében felmerülhettek.

I.

A szenvedés áldásos hatásainak bemutatása nem meggyőző. A felsorolt hatások az emberek nagyrésznél egyáltalán nem láthatók. Ellenkezőleg! Akárhány ember éppen a sors csapásai alatt válik önzővé, durvává, részegessé stb. Hogyan lehet ezt a mondottakkal összeegyeztetni?

Válaszomat én is tapasztalati ténnyel kezdem. Akinek volt alkalma közelebbről megfigyelni embereket, igazat ad nekem abban, hogy a sors kegyeltjeire, az élet bajaitól megkímélt emberekre nem nehéz ráismerni. Szűk látókörűek, de ugyanakkor nagyhangúak; türelmetlenek, kicsinyeskedők, mindenekfölött pedig önzők. Ha tollhoz, ecsethez stb. nyúlnak,

középszerűnél jobbat alkotni a művészet egyik ágában sem képesek. Még a tekintetükben is van valami — kifejezésnélküli. — Az ember teljes bizonyossággal megállapíthatja róluk, hogy nevelésükből hiányzik valami: nem járták végig a szenvedések iskoláját.

Ezt az igazságot hirdeti Goethének közismert és sokat emlegetett négy verssora:

Falatját könnyel ki nem szóta még,
Ki nem virrasztott terhes éjszakában,
Álmatlan ágyon, sírva egymagában:
Nem ismer téged, oh jóságos Ég.

Semmi kétség: a szenvedésnek van nevelő hatása; és ahhoz, hogy valaki értékes emberré váljék, föltétlenül végig kell járnia a szenvedések iskoláját. Rejtett képességeinket teljesen kifejleszteni egyedül ez az iskola képes, mint ahogy a fák virágait is egyedül a napsugarak tudják gyümölcssé érlelni. És miként a bibliai Bethesda-tó vizét az Úr angyalának előbb föl kellett zavarni, hogy az gyógyító hatását éreztesse, úgy kell a szenvedésnek is megzavarni, fölrázni belső világunkat, hogy fölébredjen bennünk a segítségre kész szeretet bajbajutott embertársainkkal szemben.

Az élet tehát nekem ad igazat. Mint ahogy nekem ad igazat a Szentírás is, mikor azt tanítja, hogy a szőlő csak úgy tud nemes bort teremni, ha előbb megmetszik a vesszejét.

Viszont az is tény, — és ebben igaza van az ellenvetésnek — hogy akárhány „megmetszett szőlő” nem hoz termést. Miért nem hoz? Ha Krisztus értelmet sugárzott a szenvedés ész-

bontó sötétségébe és ezzel annak átkát áldássá változtatta, honnét van, hogy akárhány keresztény ember számára mégsem fakad belőle áldás?

Ennek a látszólag érthetetlen jelenségnek magyarázatát szintén meg lehet adni.

Mindenekelőtt vannak közöttünk, nem is kevesen, akik anyakönyvi adataik szerint keresztények ugyan, de gondolkodásukban, világnézetükben, mindennapi életükben nincsen helye sem Krisztusnak, sem a világot teremtő és fenntartó Istennek. Hogy ezek a modern pogányok éppoly tehetetlenek a szenvedéssel szemben, mint voltak a régi görögök, annyira magától értetődő, hogy erről többet mondani fölösleges volna.

Van azután egy másik, talán még nagyobb csoportja embertársainknak, akik nemcsak keresztényeknek vallják magukat, hanem akarnak is vallásosak lenni — a maguk módja szerint. Krisztus tanításából pl. elfogadnak mindent — ami nekik kellemes. Így tisztelettel fogadják a mennyei Atya rendelkezéseit, míg azok beillenek gondolatvilágukba. Mihelyt azonban olyasmi történik velük, ami kellemetlen, fájdalmas, rögtön megsértődnek, zúgolódnak, sőt nem egyszer hátat fordítanak Annak, akihez egy nappal előbb még imádkoztak. Okoskodásuk lényege: „Isten ilyesmit nem engedhet meg. Mégis ez történt. Tehát nincs Isten, illetve nem akarok tudni Róla.”

A „Bibliás ember” című, valamikor nálunk is sokat játszott operának csapásoktól sujtott főhőse

így beszél: „Ha van Isten, úgy gyűlölöm és átkozom Öt. De az Iránta köteles tiszteletből hinni akarom, hogy nem létezik.” — Az első világháború idején ismételten hallottam: „Elesett az egyetlen fiam. Nem imádkozom többé. Nincs Isten.” — A második világháborúban pedig, mikor a bolsevisták áttörték honvédeink vonalát, egyik gyárigazgató ismerősöm magából kikelve mondotta: „Én eddig jó keresztény voltam. De ha Isten is a bolsevistákat segíti, miért imádkozzam Hozzá?”

Mindenesetre furcsa okoskodások. A legfurcsább pedig, hogy — igazuk van. — Az az Isten, akiben a „bibliás ember” meg az egykékét sirató anya, meg a bolsevisták győzelmén botránkozó gyárigazgató nem akar hinni, valóban nem létezik. A kereszténység Istene nem holmi nagyapó, akinek egyetlen gondja, hogy unokái kedvében járjon, hanem édesapa: a javunkat akarja, de azért a világ folyását nem a mi gyerekes elgondolásunk szerint irányítja, hanem úgy, ahogy azt Ő látja jónak.

Igaz, kicsi eszünk a legtöbb esetben nem képes fölérteni, miért irányítja életünket így vagy úgy az ég Ura; sőt azt sem, hogy a ránk küldött szenvedés mennyiben válik javunkra. Hasonlóképen nehezen tudjuk megérteni, hogy amikor mi rózsák küldésével jelezzük szeretetünket, a Mindenható miért tartja szükségesnek azt tövises küldésével kimutatni. Mindez igaz. Viszont az is igaz, — meg vagyon írval — hogy az Ő gondolatai nem a mi gondolataink . . .

Hogy pedig Isten gondolatai a helyesek és nem a mieinké, arról is könnyen meggyőződ-

het akármelyikünk. Próbáljuk csak visszaidézni emlékezetünkbe valamelyik régi szenvedésünket. Akkor fájdalmas volt. Talán zúgolódásra készítette ajkunkat. Utólag azonban rájöttünk, hogy mégis javunkra szolgált, esetleg egészen új irányt adott életünknek.

Az a szerencsétlen Wilde Oszkár is — mint *De profundis* c. könyvében oly meghatóan leírja — valamikor azt hitte, elég szenvedés van Londonnak egyetlen szűk utcájában annak bizonyságául, hogy Isten nem szereti az embert. A börtönben töltött hosszú hónapok alatt azonban rájött, hogy nem volt igaza. Rájött, hogy csak a szeretet valamelyik fajtája adja meg egyedül magyarázatát annak a rengeteg szenvedésnek, ami e világra nehezedik. Meggyőződött, hogy ha a világ csakugyan szomorúságból épült, úgy a szeretet keze építette.

Természetesen az is lehetséges, hogy valamelyik szenvedésünk hasznát utólag sem tudjuk belátni. Nem baj! Eljő majd az óra: halálunk órája, amikor tisztán meglátjuk minden földi szenvedés legmélyebb értelmét. Majd akkor felkiáltunk: „Jó volt, Uram, hogy megaláztál engem. Igaz, beavatkozásod fájdalmas volt, mint az operáló orvos vágása. De jó volt. Hasznos volt. Nem is lehetett más, hiszen a Te szereteted dolgozott az operáló késsel.”

De akár sikerül valakinek szenvedései hátterében meglátni a mennyei Atya szeretetét, akár nem; akár sikerül megérteni, miféle tervei voltak Istennek az operációval, akár nem; a hívő léleknek mindegyik esetben csak egyet szabad mondani — azt, amit a csapások tömegétől sujtott Jób mondott: „Az Úr adta, az Úr

elvette, legyen áldott az Ő szent neve." A hívő lélek csak ezt mondhatja.

Hogy miért? Mert Isten a világnak mindenható ura, aki teremtményeivel tetszése szerint rendelkezik. Ezért teremtményei részéről — tehát részünkről is! — minden intézkedését „csak hódolat illeti meg, nem bírálát”, mint ahogy Madách oly szépen hangoztatja. Vagy ahogy Tolstoj írta: „Egy embernek, aki Istenben hisz, mindent örömmel kell fogadnia, ami vele történik. Elégedetlennek lenni annyi, mint a hitet feladni.”

A keresztény embernek azonban — mint ismételten rámutattunk — másik oka is van, hogy megnyugvással fogadja az Úr minden intézkedését. Számára Isten nemcsak a világ mindenható ura, hanem egyben a jóságos mennyei Atya is, aki mindig jót akar és jót tesz velünk. Ezért a hívő keresztény nem „beletörődik” sorsába, mint pl. a régi görög bölcselők, mondván: „Ha nem lehet úgy, ahogy akarod, akard úgy, ahogy van.” *A mennyei Atya akaratának gyermeki elfogadása többet jelent.* Jelenti azt a lelkületet, amellyel Krisztus a Kálvárián imádkozott: Atyám, ha lehetséges, vedd el e poharat tőlem; mindazáltal ne az én akaratom legyen, hanem a tied.

Ezt az akaratot, a mennyei Atya akaratát látja a hívő keresztény minden szenvedés hátterében. Az emberek és a dolgok, akik és amelyek szenvedését közvetlenül okozzák, csak eszközök Isten kezében, mint ahogy Júdás, Pilátus, meg a nagypéntek többi szereplői csak esz-

közök voltak Isten tervének végrehajtásában. A keresztet Isten küldte Krisztusnak, és a **mi** keresztünket is Isten küldi nekünk, bárhonnan jöjjön az.

Hogy a mennyei Atya akaratára való gondolat minő csodás erőt ad a keresztény embernek szenvedései türelmes elviselésére, a mindennapi élet meghatóbbnál meghatóbb példákban mutatja be.

Amerikában járva, meglátogattam egy magyar családot. A férfit üzemi baleset érte. Elvesztette mindkét karját. A felesége eteti. „Ugye nehéz az életük?“, kérdeztem részvétellel. Az asszony felelt. „Mit tegyünk? Isten így akarta. Ha a sok jót elfogadtuk Tőle, fogadjuk el most a rosszat is.“

Egy ismert nevű grófnő, aki fiatal korában fáradhatatlanul járt, gyűjtött, dolgozott és sikerült is neki néhány templomot fölépíteni, öregségére eltörte a lábát. Mivel ilyenkor a csontok már nem forrnak össze, haláláig szobafogságra volt kárhoztatva. De azért vidám, jókedvű maradt utolsó órájáig. Hadd lássa Isten, — mondogatta — hogy most is úgy örülök az életnek, mint amikor még járni tudtam mindenfelé.

Még egy példát. Egyik kedves ismerősöm tanárnak készült. El is végezte az egyetemet. Utána azonban hamarosan megvakult. Pedig de sokat vártunk tőle! Neki magának is nagy tervei voltak. És most? Egyetlen imája: „Legyen áldott az Isten!“

És aki nem így gondolkodik?

Az nemcsak hogy nem hívő lélek, de lélekben nem is keresztény. Így az Istent gyűlölő „bibliás ember“, a fia halála miatt imádkozni nem akaró egykés anyja, a bolsevisták győzelmén botránkozó gyárigazgató és sok-sok ezer társuk, akik szigorúan elvárják Istentől, hogy

vallásosságukért minden földi kellemetlenségtől óvja meg őket, és zokon veszik, ha rózsák helyett töviseket kapnak az Úrtól — ezek az emberek lélekben mind nem keresztények. Így azután nem lehet csodálni szenvedés-izonyukat, sem azt, hogy életükben a szenvedés nem tudja érvényesíteni jótékony hatásait.

Szeretném a mondottakhoz hozzátenni, hogy pusztán földies szemmel nézve az eseményeket, sem lehet soha megmondani, csakugyan szerencsétlenség-e számunkra, ami annak látszik. Állításom igazolására hadd mondjam el a következő példabeszédet, amelyet Lin Youtang kínai író könyvében olvastam:

Elhagyott erdőben öregember lakott a fiával. Egyik nap eltűnt a lova. Szomszédai eljöttek, hogy részvétüket fejezzék ki. Az öreg megkérdezte: „Honnan tudjátok, hogy ez szerencsétlenség?” — Néhány nappal utóbb lova visszatért egész sereg vadlóval. A szomszédok újra eljöttek gratulálni. De az öreg így szólt: „Honnan tudjátok, hogy ez szerencse?” — Hogy ennyi lova volt, a fia lovagolni kezdett s egy nap kitörte a lábát. A szomszédok ismét eljöttek részvéltogatásra. Az öreg megkérdezte: „Honnan tudjátok, hogy ez szerencsétlenség?” — A következő évben háború tört ki s mert fia nyomorék volt, nem vitték el katonának . . .

*

A föltett kérdésre: Ha Krisztus a szenvedés átkát áldássá változtatta, sok „megmetszett szőlő” miért nem hoz termést?, — a mondottakban megkaptuk a választ. *Azért, mert akárhány kereszténynek elkönyvelt ember a gondolkodásában teljesen pogány; mások megint vallásosak*

ugyan a maguk módja szerint, de a Krisztus által hirdetett mennyei Atyától lélekben majdnem oly távol állnak, mint az előbbiek.

A „megmetszett szőlő” természetlenségének lehet azonban még egy oka: az, hogy valakinek túlsok jut ki a szenvedésekből vagy pedig túl hosszú ideig tartanak azok.

A közmondás szerint jóból is megárt a sok. Hát még a szenvedésből! Van ugyan egy másik közmondás is, amely szerint „nehéz súlyokkal megterhelve szökken sudárba a pálma” (sub onere crescit palma); dehát a legtöbb embernek nincs pálmatermészete. A bajokat bírják egy ideig. Ha azonban túl nagyok a csapások vagy túl hosszú a nyúlás, előbb-utóbb belefásulnak. Az ilyen elfásult, „agyonmetélt szőlőtő” hogyan tudna azután termést hozni?!

Erre persze azt lehetne mondani, hogy mélyen hívő léleknél az elfásulásnak nem szabad bekövetkeznie. Ez igaz. Maga az Üdvözítő szolgáltató erre örök időkre szóló gyönyörű példát.

Gondoljunk csak az utolsó vacsorát követő órákra. A szenvedésnek micsoda orkánja zúdul isteni Megváltónkra! Szeges ostorral verik, fejére töviskoronát nyomnak, kezét, lábát a gyalázat fájára szegezik, belsejét iszonyú sebláz kínozza: külön-külön is emberfölötti kín mindegyik. Pedig a lelkét még iszonyúbb fájdalom mardossa. A nép, amellyel annyi jót tett, halálát kívánja és rettentő kínjait gúnykacajjal szemléli. Tanítványai — három éven át bizalmas barátai — elhagyják. Sőt elhagyja látszólag az Isten is, úgyhogy lelkéből feltör egy percre a keserűség: „Istenem, Istenem, miért hagy-

tál el engem?" De a keserőség csak egy percre tart. Mélységes hite a mennyei Atyában lelkének egéről elűzi a sötét felhőt, és a teljes megnyugvásnak áldott békéjével hűnyja le szemét: „Atyám, kezébe ajánlom lelkemet.”

Akinek lelkét erős hit tölti el és minden történés háttérében képes meglátni a mennyei Atya szeretetét, azt a legnagyobb csapás sem tudja letörni, „elfásítani”. Másrészt azonban nem szabad felednünk, hogy ez az erős hit csak keveseknek sajátja: a kiválasztottaknak. A legtöbb ember nem tud felemelkedni erre a magaslatra. Vagy mondjuk inkább úgy: a legtöbb ember nincs vértanúságra beállítva.

És ezen nem szabad csodálkozni. Krisztus önként vállalta a megváltással járó szenvedéseket; hozzá Isten Fia volt. Mégis, mikor érkezett a nagy szenvedések órája, félelmében vért izzadott, a mennyei Atyát pedig újra meg újra kérte, hogy müljék el tőle a pohár. Sőt — éppen most hallottuk — ha egy percre is, de keserű szóra nyílt az ajka. Ha „a zöld ággal” ez történt, meg lehet érteni, hogy mi „száraz ágak” letörünk a súlyosabb csapások terhe alatt. Vagy hogy az előbbi hasonlatnál maradjak: meg lehet érteni, hogy a túlságosan megmetszett szőlőtő képtelen termést hozni.

Más azonban termést nem hozni és más dolog rossz termést hozni! És ezt kénytelen vagyok erősen hangoztatni azokkal szemben, akik úgy beszélnek, mintha a szenvedés hasonló volna a méreghez. Kicsiben orvosság, mondják; sok esetben egyedüli orvosság. Nagy

mennyiségben azonban árt vagy éppen halált okoz. Ezért látjuk, hogy akárhányan az őket ért nagy csapások hatása alatt részegessé, durvává, önzővé stb. válnak, egyesek pedig a halálban keresnek menedéket.

Teljesen téves felfogás! Nincs az a szenvedés, amely hívő embert a halálba tudna kergetni. A hívő lélek egy percre sem felejtí el, hogy az életnek korlátlan ura a teremő Isten: életünkkel egyedül Ő rendelkezik. Aki mégis gyáva módon elveti azt magától, vakmerően szembehelyezkedik a Mindenhatóval és méltatlanná teszi magát az Ő szent színe látására. A hívő lélek mindezzel tisztában van, azért nem érheti akkora csapás vagy szerencsétlenség, mely öngyilkosságba tudná kergetni.

De nem kevésbbé téves azt állítani, hogy „a nagy szenvedés durvává, önzővé, részegessé stb. tesz”. A szenvedések senkit sem tesznek rosszabbá! Ellenben — és a mérég-hasonlat híveit ez téveszti meg — azokról az emberekről, akik megfelelő hit híján nem tudnak mit kezdeni szenvedéseikkel, ezek a kemény kalapácsütések igenis leverik a külső mázat és felszínre hozzák, láthatóvá teszik az igazi, eddig rejtve maradt lelkületet.

Egy régi író hasonlatával élve, ugyanaz történik az ilyen emberekkel, mint az ezüstözött rézfíllérral a tűzben. Mielőtt tűzbe teszik, tiszta ezüstnek látszik. De ha tűzbe kerül, hamarosan nyilvánvalóvá lesz, hogy réz. Nem a tűz teszi rézzé, csak megmutatja, hogy az ezüst látszata alatt réz lapangott.

Következőleg, ha azt tapasztaljuk valakinél, hogy csapásoktól sujtva jellemileg lesülylyed, bátran megállapíthatjuk, hogy előzőleg sem volt „nemesérc”. A sors kalapácsának ütései alatt a nemesérc megkeményedett volna. Ő azért mállott szét, mert értéktelen fém volt.

A mondottak alapján szögezzük le a következőket: 1. A szenvedés senkit sem tesz rosszabbá, mindössze felszínre hozza jól palástolt gyengéit. 2. A szenvedés jótékony hatásait tagadni nem lehet. Ha egyeseknek mégsem válik javára, annak oka lehet, — bár ez ritkább eset — hogy túlságos megterhelést jelent számukra és azért a helyett, hogy felemelné, letöri őket. Sokkal gyakoribb eset azonban, hogy a megfelelő hit hiányzik. Hit nélkül pedig a kereszt nem zöldelő fa, amely virágot és gyümölcsöt terem, hanem bitófa, amelyiken csak szenvedni lehet. Ezért is az ilyen hitnélküli keresztényeken teljesedésbe megy Szent Ágoston mondása, amellyel Bossuet a szenvedésről tartott híres beszédét befejezte: *Elvesztegettétek a szerencsétlenség hasznát, nyomorultakká letetek.*

Jegyzet. Egy emberöltőn belül már a második világháború szakadt ránk a poklok minden borzalmával és ezernyi kínjával. Lehetséges volna, hogy ezt is az Isten küldi ránk? Úgy érzem, hogy erre a mindnyájunk torkát fojtogató kérdésre szintén felelnem kell, legalább jegyzetben.

Példabeszéddel kezdem. Kimegy tavasszal a földműves felszántani az ugart. Alig halad néhány lépést, ekéje tücsköt vet ki a földből. Ott áll szo-

morúan a kis állat, s miközben a gazda minden lelkiismeretfurdalás nélkül tovább szánt, fájdalmas ciripelésbe kezd: „Vigan nótáztam, senkit sem bántottam. Egyszerre rám tört ez a nagy ember. Kivetett lyukamból, elpusztította családomat, hontalanná tett. Miért?” A kis tücsök nem tudja, hogy a földműves termést, bőséges termést akar. Azért kell felszántania az ugart, azért kell elpusztulnia a tücsök hajlékának...

Térjünk most át a mi esetünkre. Az egészen bizonyos, hogy Isten akarata és beleegyezése nélkül egy hajunk szála sem görbül meg. Ha a háború a fájdalmak özönét zúditja a népekre, ez is csak Isten beleegyezésével történhet. Nem mintha ő akarná mindazt a kegyetlenséget és borzalmat, ami a háborúval jár. „Isten a halált nem szerzette — olvassuk a Bölcsesség könyvében — és nem örül az élők veszedelmén.” De igenis megengedi a háborút mint eszközt, hogy azt a saját céljainak elérésére használja.

Hogy Isten a szenvedések ekéjét miért ereszti ily rettentő mélyen a szívünkbe, nem tudjuk megmondani. De mert nem vagyunk ész- és hitnélküli tücskök, nem siránkozunk és nem állunk elő szakadatlanul miértekkal, hanem, ha nehéz szívvel is, azt mondjuk: a Mindenható bizonyosan nagy termést akar, legyen meg az Ő szent akarata.

II.

Második ellenvetés. A szenvedés nevelő hatását nem Krisztus és nem a kereszténység fedezte fel. Ismerték azt a régiek is. E téren tehát nincs mit köszönni Krisztusnak.

Válaszom. A szenvedés nevelő hatása annyira nyilvánvaló, hogy olyan művelt népnek,

mint a régi görögök, lehetetlen lett volna meg nem látni azt. Látták is. Egyik közmondásuk szerint pl. „a szenvedés tanulás”. Ugyancsak ismeretes a görög bölcs mondása, amelyet Goethe önéletrajza elé jeligenek írt: „Aki nem nyúzatik, nem nevelődik.”

Kérdem azonban: Volt a régieknek valami hasznuk ebből a tudásból? Mint az előző fejezetben láttuk, semmi. Legtöbbször tompa megadással viselték az irigy olympusi istenektől rájuk zúdított bajokat, a gyávák pedig az öngyilkosság biztosító szelepét nyitották ki. De ez nem is lehet másképp. Minden szenvedés, amely mögött nem érezzük a jóakarató szeretetet, szükségképpen gyötrelmes és kínzó.

Vegyünk csak egy mindennapi esetet. Az édesanya időnkint megbünteti gyermekeit; meg a mostoha is. Eredmény? Az édesanya kezét hálásan csókoljuk meg egy életen át, mert mindig éreztük, hogy szeretetből emelte ránk. Ugyanakkor a mostoha ütéseit nevelt gyermekei erősen megjegyzik, mivel — legtöbbször tévesen — azt gondolják, hogy rosszindulatból veri őket. Így vagyunk az életben kapott „ütésekkel” is. Ha nem érezzük mögöttük a szerető kezét, éppolyan fájdalmasak, mint a mostoha ütései — tekintet nélkül arra, hogy esetleg „nevelőleg fognak hatni”. A mostoha ütései is nevelni akarnak.

A szenvedés nevelő hatásainak ismerete ezért nem tudta megkönnyíteni sem a görögöknél, sem más népeknél az élet bajainak elviselését. Krisztus is nem azzal változtatta áldássá a szenvedés átkát, hogy annak jótékony hatásaira figyelmeztetett, hanem azzal, hogy min-

den szenvedés háttérében rámutatott a meny-
nyei Atya szerető kezére. Ennek a kéznek
ütései nem fájnak, mint ahogy nem fájtak gyer-
mekkorunkban édesanyánk áldott kezének
ütései sem.

Krisztus azonban mást is tett a szenvedés-
sel kapcsolatban. Nemcsak megvilágította
annak háttérét, hanem le is szállott a mély-
ségeibe. Mint *Kempis Tamás* röviden és velő-
sen megállapítja: *Krisztus egész élete kereszt
és vértanúság volt.*

Krisztus egész földi életét, kezdve Betlehem-
től egészen a Kálváriáig, végigkísérték a szenvedés
árnyai. A betlehemi jászolnál látható nagy szegény-
sége. A názáreti ácsműhelyben töltött 30 évet jel-
lemzi a teljes névtelenség. Nyilvános működése
idején nincs otthona: az ég madarainak vannak
fészkeik, az Emberfiának nincs hova lehajtsa fejét.
A mellett mennyi nélkülözés, félreismerés, hálátlan-
ság, üldözés! Gyűlölködő ellenségei figyelik min-
den lépését. Megszólják, rágalmazzák. Majd mint
utolsó gonosztevőt a gyalázat fájára szegezik. A
fájdalomnak színültig telt kelyhét valóban az utolsó
cseppig kiitta.

Üdvözítőnknek ez a megrendítő szenvedé-
se talán még áldásosabb számunkra, mint a
mennyei Atyáról adott tanítása. Miért?

Egyik okát már láttuk. Ő, aki maga volt
az ártatlanság, szenvedésével egyszersmind-
korra megdöntötte azt a téves felfogást, hogy
fájdalom csak bűnös embert érhet.

Krisztus szenvedésének második áldása —
amit most mondok, kissé elvont, de nagyon
értékes igazság! — *megértette velünk, hogy*

ha bajainkat Jézus példájára megnyugvással viseljük, mi is bekapcsolódunk a megváltás isteni munkájába.

Nem mintha Krisztus szenvedéséből, illetve a megváltás munkájából hiányzanék valami, amit utólag nekünk kell pótolni. Megváltónk az ő végtelen értékű áldozatával teljesen elég tett minden idők minden bűnéért. „Krisztus azonban — mint Szent Ágoston megjegyzi — csak a fej. Szükséges, hogy a test és a többi tagok is bevonassanak szenvedéseibe. A test és a tagok pedig mi vagyunk.” Ilyen értelemben mi a szenvedéseinkkel csakugyan kiegészítjük „azt, ami híja van a Krisztus szenvedéseinek” (Szent Pál). Többet mondok. Ha Krisztus a mi fejünk és bennünk él, úgy a mi szenvedéseink magának Krisztusnak szenvedései. A tövisek, amelyek minket sebeznek, az Ő töviskoszorújából valók.

Kell-e mondanom, micsoda vigaszt és erőt jelent a keresztény ember számára ez a gondolat. Én most a megváltó Krisztussal együtt szenvedek s így szenvedésemmel bekapcsolódok a megváltás munkájába. Kitüntetés számomra, hogy a mennyei Atya méltónak tart engem ebben az isteni munkában való részvételre. Ezért — mondhatnám — bizonyos szent büszkeséggel akarom hordozni a keresztemet.

Ez az igazság — ismétlem — kissé elvont, de nagyon értékes. Megérdemli, hogy újra meg újra átolvassuk és elmélkedjünk felette.

Krisztus szenvedésének van végezetül egy harmadik áldása számunkra: *példát szolgáltat*

a szenvedésre. „Amint én cselekedtem, ti is úgy cselekedjetek.”

Hogy ez a példa micsoda megmérhetetlen áldás számunkra, alig lehet szavakba foglalni. Ha van valami, ami a csapások súlya alatt görnyedő ember számára erőforrást jelent, úgy a szenvedő Krisztus példája az. Csak fel kell tekinteni a keresztyére, s az ember érzi, hogy egész bensejét előnti valami forróság — meg szégyenkezés. Ő, az ártatlanság, szó nélkül tűri a kínokat. Én, bűnös ember, mindjárt zúgolódom. Mintha beszélne hozzám: Nem tudod meginni a poharat, amelyet én ittam? Rózsákon pihenjenek a *tagok*, mikor a *fej* kereszten nyugszik? Aki fel nem veszi a keresztyét és nem követ engem, nem méltó hozzám.

Lehet-e erre mást válaszolni, mint azt, hogy „Uram, én nem akarok méltatlan lenni Hozzád. Azért megadással hordom a keresztemet.”

A napokban szegény, beteg özvegyasszonyt kerestem fel. Már 12 év óta nyomja az ágyat. „Bírja?”, kérdeztem részvétellel. „Eleinte nehezen ment — válaszolta a jó lélek. — De mióta ajándékba kaptam ezt a feszületet az ágyam fölé, azóta könnyebb a sorsom. Ha kezdek kifáradni, csak feltekintek rá. Mindjárt megkönnyebbülök.”

A mondottak után nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a szenvedéssel kapcsolatban nagyon sok köszönnivalónk van Jézusnak. A mennyei Atyáról szóló tanítása és még inkább a saját szenvedésének példája csodás módon tudja megkönnyíteni az élet terhét minden em-

ber számára, aki hívő lélekkel feltekint a keresztre.

Ezért láthatjuk, hogy a kereszt tanítványai sohasem érzik magukat szerencsétleneknek. A Mester keresztjét, ha néha verejtékezve is, de mindig készségesen hordozzák, ismételve Szent Pál szavait, amelyeket a nagy Apostol önmagáról és apostoltársairól mondott: „Bár mindenben nyomorúságot szenvedünk, de nem búsulunk; sok szükségben forgunk, de kétségbe nem esünk... a mi testünkön mindenkor velünk hordozván Jézus sanyargatását, hogy Jézus élete is kinyilváníttassék a mi testeinken.”

III.

A mennyei Atya bölcs jóságába vetett hit és méginkább a szenvedő Jézus példája kétségkívül könnyebbé tesz számunkra az élet bajainak elviselését. De csak könnyebbé tesz. A fájdalom fizikai természetét és keserűségét megszüntetni nem tudják. Következőleg a szenvedések mégis csak rosszak, mert minden hasznosságuk mellett is akadályai földi boldogságunknak.

Ebben az ellenvetésben igaz annyi, hogy az ember természete, a hívő emberé is, fél a szenvedéstől és szeretne ment maradni tőle.

Ámbátor az is tény, hogy minden időben voltak és bizonyára ma is vannak mélyen hívő lelkek, akik örömmel fogadják és örömmel viselik az élet keresztjét. Helyesebben ezek sem a szenvedésnek örülnek, hanem annak, hogy részük lehet a Krisztus szenvedéseiben és hogy

a mennyei Atya akaratát teljesíthetik. „Nem érzitek, — szokta volt mondogatni *Pazzi Szent Magdolna* — mily végtelen édesség van e szavakban: Isten akarata?”

Ehhez a gondolkozáshoz természetesen nemcsak élő hit kell, hanem erős szeretet is. Szeretet, amely egynek érzi magát azzal, akit szeret, és osztozkodni kíván annak minden sorában. A Krisztust szerető lélek is azért akar résztvenni az Üdvözítő szenvedéseiben, mert így tudja kimutatni Iránta a szeretetét. Az öröm, amellyel a szenvedéseket fogadja és viseli, eleinte ugyan átcikázó villámfényhez hasonlít; de később mind tartósabbá válik, sőt — különösen a lelki élet magasabb fokán — állandó boldogságnak lesz kiapadhatatlan forrásává. Mint ahogy az Üdvözítő előre megmondotta: „Boldogok, akik sírnak”; és „Szomorúságatok örömmre változik”.

Ez a magyarázata annak a csodálatos jelenségnek, amit egyes szentek életében látunk, t. i. hogy Szent Pállal egyetemben minden szorongatásuk mellett fölötte bővelkedtek örömben (II Kor. 7, 4.), sőt a szenvedésben látták az igazi boldogságot.

Igy jól ismerjük *Magyarországi Szent Erzsébet* életéből azt a megható történetet, mikor télvíz idején kikergették várából. Mivel a városban befogadni senki sem merte, kénytelen volt kisgyermekeivel egy korcsma disznóóljában meghúzódni éjtszakára. Reggel mégis boldogságtól sugárzó arccal ment a ferences atyákhoz azzal a kéréssel, mondjanak nevében Te Deumot, amiért a jó Isten így meglátogatta.

Hasonlóképen közismert történet *Asszisi*

Szent Ferenc életéből, mikor Leó testvérrel Porciunkula felé halad és utóbbit kioktatja, miben áll az igazi boldogság. „Ó, Leó testvér, — mondja neki — ha a baráttestvérek az egész világ előtt nagy életszentség példájával járnának elől...; ha az összes nyelveket beszélnék és minden tudományágban jártasak volnának...; ha jövendőlnének és a szívek titkait látnák...; ha minden betegséget kigyógyítanának, ördögöt úznének és halottakat támasztanának... jegyezd meg jól: ez nem az igazi boldogság. Ellenben, ha majd Porciunkulához érkezünk s ott átázva, fagyosan, kiéhezve a kolostor kapuján zörgetünk, és a kapus kérdezni fogja: Kik vagytok? Mire mi azt feleljük: Ketten a testvérek közül. — Hazudtok, kiáltja ő, csavargók vagytok, az igazi szegények elől elkapkodjátok az alamizsnát; hordjátok magatokat. És nem ereszt be minket, hanem ott hagy állni a kapu előtt a hidegben, egész éjjel. Ha mi ezt örömmel tűrjük, azzal a gondolattal, hogy a mennyei Atya akarata, s hogy a mi Urunk Jézus Krisztus szenvedéseiben veszünk részt... ó, Leó testvér, hidd meg: ebben van az igazi boldogság.”

Az ilyen esetek — újból hangsúlyozom — kivételek. Csodálattal tekintünk a bennük szereplőkre. De ugyanakkor tudjuk, hogy a legtöbb hívő ember, minden hite mellett is, fél a szenvedéstől és érzi annak keserűségét.

Ebből azonban arra következtetni, hogy a szenvedés tehát akadály a életboldogságnak: tévedés. Ellenkezőleg! Mint Arany János Enyhülés c. versében oly szépen megénekelte: *Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze.*

Tudom, hogy első percben szokatlanul hangzik ez a megállapítás, és nehéz is elhinni,

különösen a szenvedés óráiban. Fájdalom és boldogság hogyan tartoznának össze?! Nem tudnánk jobban örülni az életnek, ha nem volnának szenvedések?

Igy gondolkodik az ember első pillanatban. De ha jobban belemélyed a dologba, rájön, hogy mégis csak Arany Jánosnak van igaza.

Nagyon természetes, hogy nemcsak Arany János gondolkodik így, hanem — mondhatnám — a nagy gondolkodók kivétel nélkül. „Hagyjatok szenvedni, — írta pl. a jónevű angol regényíró, Stevenson — de ne többet, mint amennyit elbírok... mindig egy keveset. *Mert nem lehetünk igazán boldogok, ha valamennyit nem szenvedünk.*”

Mi ennek a látszólagos ellentmondásnak a magyarázata?

Talán elsőnek említhetem azt a nagyon is közismert tényt, hogy az életben alig van valami elviselhetetlenebb, mint a szerencsés napok hosszú sora. Ahogy Byron is megénekelte: „Összhangos, mint vizek csobogása: csepp rosszat sem foghatni rája: hibátlan, ah csupán ez a hibája.”

Mindegyikünk tapasztalhatta azután, hogy igazán megbecsülni és kiélvezni csak azokat a percekét tudjuk, amelyeket fájdalmas órák előztek meg. Így esős napok után jobban örülünk a napsugárnak; betegség után az első felkelésnek stb. Következőleg, ha nem volnának fájdalmaink, igazán és mélyen örülni sem tudnánk.

Den Genuss des Lebens zu erhöhen, schärfen Leiden die Empfänglichkeit, énekelte Schiller. (A

szenvedések élesítik fogékonyságunkat, hogy jobban tudjuk élvezni az életet.) Arany ugyanezt az igazságot előbb említett versében így fejezi ki: Szenvedő szív az öröme lesz fogékonyabbá.

Arany hozzáteszi: „Mint egy lankadt földművesnek pihenő tanyája: kész boldogság lesz neki a szenvedés hiánya.” És ez a harmadik oka annak, miért tartozik életboldogságunkhoz a szenvedés. Minden percben el lehetünk készülve, hogy bajok érnek. Ha mégis elkerülnek, ennek szívből örülhetünk és örülünk is. (Nem mint a régi görögök, akik ilyenkor rettegve gondoltak az irigy istenekre.)

A szenvedés azután — mint az előző fejezetben hallottuk — széppé, nemessé kovácsolja lelkünket, aminővé kifejlődni jólétben sohasem tudott volna. Az ember nem „kész” születik, hanem fejlődni és ezért szenvednie kell, hogy kimélyítse lelkét, ami egyik feltétele a szebb és boldogabb emberi életnek. Minden szenvedésnek ez a legmélyebb értelme.

Ezt az igazságot már a nagy nevelő, *Pestalozzi* hangoztatta: „A gazdagoknál és szegényeknél — írta — egyaránt rendben kell lenni a szívnek, ha boldogok akarnak lenni. Ehhez pedig a legtöbb ember hamarabb jut el a szükség és gond útján, mint jólétben és örömben. Ebből nyilvánvaló, hogy az életben szükség van bajokra, mivel ezek nélkül csak kevés ember jut el a benső békéhez.”

Megemlítem még, hogy az élet bajai, szenvedései nem is érinthetik az igazi boldogságot, mivel azok külső dolgok, a boldogság pedig belülről jó.

Ezt az utóbbi igazságot megint a pogány *Marcus Aurelius* ismerte fel. „Ami nem teszi rosszabbá magát az embert, — olvasom írásaiban — hogyan tenné rosszabbá az életet?”

Végül idézem *Reviczky Gyula* egyik költeményének két sorát:

Akit az Isten látogat meg,
Az nem lehet boldogtalan!

Igen, ha igazán hiszed, hogy a szenvedés Isten látogatása, úgy ez a látogatás, a világ mindenható Urának szerető látogatása, sokféle érzést válthat ki belőled, csak egyet nem: a boldogtalanság érzetét.

Mindezek után nyugodtan megállapíthatjuk: A szenvedés nem lehet és nem is akadálya a boldogságnak. Ellenkezőleg: annak előfeltétele. Még több: egyik alkatrésze.

A SZENVEDÉS MŰVÉSZETE

A szenvedés jótékony hatásainak ismerete, párosulva az élő hittel, megkönnyíti a bajok elviselését, de azok keserűségét nem veszi el. A hívő keresztény embernek is nem egyszer össze kell szednie minden erejét, hogy meg ne roppanjon a sors csapásai alatt. Ha mégis látunk embereket, kik az élet semmiféle körülménye közt sem veszítik el lelkük békéjét, ennek magyarázata, hogy értenek a szenvedés művészetéhez.

Ezt a művészetet elsajátítani minden ember érdeke. A következőkben erre az értékes művészetre szeretném megtanítani olvasóimat.

Légy készen!

Legelső szabály, hogy a bajok ne érjenek váratlanul. A szenvedés éppúgy hozzátartozik az élethez, mint a tél a fagyhoz, forróság a nyárhoz. Amint nem lepnek meg ezek, úgy nem szabad meglepődnöm a rám jövő szenvedéseken sem. Meg kell barátkoznom a gondolattal, hogy a bajok bármelyik percben beállíthatnak. Mert ha nem várom is, megérkeznek — és fordulást okoznak.

Csak hidegvér!

A megérkező bajt hidegvérrel fogadni: ez a második szabály. Akárhány ember ilyenkor elveszíti a fejét. Siránkozik, átkozódik; kapkod jobbra-balra. Végre is kimerül, mint a ficánkoló csikó, amelyiket először fogtak kocsiba. A baj nem múlt el, ellenben a nagy ellenkezésben megrongálódott az idegzet, fogyott a testi erő. Sőt nem egyszer „a világ szomorúsága halált okoz” (Szent Pál).

Érdemes megszívlelni *Kempis* szavait:

Intézd bár és rendezd dolgodat magad kénye-kedve szerint, csak arra ébredsz, hogy mindenkor akad szenvedni valód s így akarjad, ne akarjad, mindenha keresztre találsz.

Ha szívesen hordozod a kereszted, a kereszt hordoz majd tégedet és elvezet a kívánt végcélhoz. Ha kelletlenül viseled, terhet szerzesz magadnak s megnehezíted dolgodat; túrni pedig, túrnod mégis kell.

Ide kívánczok *Reviczky Gyula* verseiből is két intelem.

Csak tűrjetek! A zúgolódás
Nem ád a szívre balzsamot.

Igy szól az egyik. A másik, amelyet kereszt-fiának írt:

Ha néked is kell majd cipelned
A rád szakadt élet-keresztet;
Ne állj meg sorsoddal vitázni;
Megbírn tudjad, nem *lerázni*.

Mindenki szenved.

Légy azután meggyőződve, hogy nem te vagy az egyedüli, aki szenved. Ne azt kérdezd: miért éppen én? Mondd inkább: miért legyek én kivétel? Miért élvezzek zavartalan boldogságot, mikor az egész világ szenved? Amint a katona természetesen találja, hogy a háborúban szenvednie kell, úgy tartsd te is természetesen, hogy az emberiség örökkétartó titkos csatájából ki kell vened a részedet.

Mert hogy mindenkinek megvan a maga baja, arról biztos lehetsz. Legfeljebb egyik ember, egyik család jobban tudja palástolni, mint a másik. Ismerek embereket, akikről bárátaik sem gyanítják, mennyire nehéz számukra az élet. Mindig emelt fővel, mosolyogva járnak, pedig ugyancsak rájuk nehezednek az élet bajai. Mint ahogy ránehezednek mindenkire, mert az élet útján elszórt töviseket kikerülni nem lehet senkinek.

Ne ismételd hát a fájdalom költőjével, *Vajda Jánossal*, hogy

... e nagy világon mindennek van mása,
Bujdosó üstökös csillagnak van társa,
Még egy gondolat sincs páratlan, tudom;
Társtalan magában, egyes egyetlenben
Csak két dolog van a szörnyű mindenségben:
Az egy örök Isten — s az én bánatom.

Szó sincs róla! Nem Vajdának és a vele siránkozóknak van igazuk, hanem annak a régi nótának, amelyik azt mondja:

Harmat ragyog a mezei virágon,
Kis csalogány búsan dalol az ágon.

A harmatkönny s bús csalogány azt mondja:
Hej! senki sincs, kit egy kis gond ne nyomna.

Ez az igazság. És a rá gondolás erre az igazságra már nyújt némi vigaszt. Hiszen — mondták már a rómaiak — vigasztalást jelent a szerencsétlenek számára, hogy bajaikban társaik vannak.

Nem a te kereszted a legsúlyosabb.

Az előző pontban ugyan benne van, de azért külön is rá akarok mutatni arra a hibára, hogy akárhányan — Vajda Jánoshoz hasonlóan — a saját keresztjüket képzelik a legsúlyosabbnak. És lázadoznak az Ég ellen, hogy miért éppen reájuk bocsátja a legnagyobb szenvedéseket.

Amikor az ilyen siránkozásokat hallom, mindig az a kis költői elbeszélés jut eszembe, amelyik arról szól, hogy az emberek közül egyszer többen hasonló panaszt hangoztattak. A jó Isten, hogy megnyugtassa őket, így szólt hozzájuk: „Rakja le mindegyiktek a keresztjét és a letett kereszték közül azt vegye vállára, amelyikről gondolja, hogy jóval könnyebb.” Az emberek erre — mondja a költemény — sorra kezdték csereberélni a keresztüket, végül is mindannyian visszavették a régit, mert rájöttek, hogy azt tudják a legjobban hordozni.

Ez a történet nem azt mondja, hogy minden szenvedés egyformán súlyos. Ellenben igenis figyelmeztet mindnyájunkat, hogy óvjuk magunkat attól a beteges lelki állapottól, ame-

lyik önmagát gondolja e földön a legszerencsétlenebbnek és a legnagyobb szenvedőnek.

Következőleg — ez a negyedik szabály — ne csak arról legyünk meggyőződve, hogy minden ember szenved, hanem arról is, hogy akárhányan vannak embertársaink között, akik sokkal súlyosabb keresztet hordoznak, mint amilyen a mienk.

A szenvedés művészetének két főszabálya.

A legfontosabb teendő minden bajban, hogy gondoljunk a szenvedő Krisztusra és a ránk zúdult csapás hátterében lássuk meg hívő szemmel a mennyei Atya szerető kezét.

Jól tudom, hogy amit erről már mondtam és még mondani fogok, „paposan” hangzik. De azt is tudom, hogy minden más beszéd és minden más okoskodás egyszerűen tehetetlen a fájdalom keserűségével szemben.

Valahogy úgy vagyunk a szenvedéssel is, mint a templomok színes ablakaival. Ha kívülről nézzük ezeket, nem látunk mást, mint fekete üvegdarabokat és össze-vissza futó ólomvonalakat. Ha azonban belülről tekintünk rájuk, úgy meglepődve látjuk az ablakok szebbnél-szebb színeit és észrevevesszük azt is, hogy a kívülről látszólag össze-vissza futó ólomvonalak művészi egységbe olvadnak. Ugyanígy a bajok is kívülről, azaz földi szemmel nézve értelmetlen, bántó szerencsétlenségeknek látszanak, s az ember lelkéből kikívánczik a fájdalmas kérdés:

Érdemes-e egyáltalán ennyi szenvedés árán élni? Ha azonban valaki eljut odáig, hogy belülről, vagyis a hit szemüvegén át képes szemlélni a megpróbáltatások (kívülről) sötétnek látszó üvegdarabjait és a bennünket ért szenvedések látszólag céltalan ólomvonalait: úgy csakhamar rájön, hogy ezek az ólomvonalak nem cél nélkül keresztezik életünket, hanem a mennyei Atya tervét szolgálják, az ablaküvegek pedig annyira nem sötétek, hogy sugárzásuk hatása alatt jobbra lesz a szívünk és szebbé az életünk.

Nagyon is találóan mondják tehát, hogy Isten nélkül lehetetlen megtenni két dolgot: gyermeket felnevelni és szenvedést elviselni. Helyesebben, az emberi bölcsesség is tud győzedelmeskedni a múlt és jövő fájdalmain; *a jelen szenvedéseit enyhíteni azonban egyedül Krisztus képes*. Krisztus, aki békességet hozott a jóakarató embereknek és földi életében, ahol csak megfordult, vigaszt, békét, bátorítást csepegtetett a szomorú szívekbe.

Gondolj a szenvedő Krisztusra.

A szenvedés művészetének egyik főszabálya tehát, hogy rágondolunk a szenvedő Krisztusra. Ezt kétféle módon tehetjük.

Az egyik mód, hogy feltekintünk keresztjére és lélekben végiggondoljuk rettenetes kínjait. Az előző fejezetben említett, évek óta beteg özvegyasszony esete mutatja, minő csodás, erősítő hatással van ránk egy tekintet a Krisztus keresztjére.

Hogyha a keresztet
Tán súlyosnak érzed,
Gondold el, hogy Ő meg
Azon el is vérzett.

Többek között ezért is kell lenni lakásunkban feszületnek, amelyre szomorú óráinkban feltekinthetünk.

A másik mód, ahogy Krisztus szenvedését lélekben végigszemléljük, hogy elővesszük a Szentírást és elolvassuk belőle Jézus életének ama részleteit, amelyek szenvedéséről szólnak.

Mindegyikünk ismeri az emmauszi két tanítvány esetét. Húsvétvasárnap összetört reményekkel mennek Jeruzsálemből Emmausz felé. A jóságos Üdvözítő egyszerre mellettük terem ismeretlen férfi alakjában. Megkérdi tőlük szomorúságuk okát, majd fejtegetni kezdi nekik az Írásokat, vagyis a Szentírás könyveit, és ezek alapján megérteti a két csüggedt lelkű emberrel, miért kellett Jézusnak szenvednie.

Az Írások fejtegetése — mint az evangéliumban olvassuk — új erőt öntött a két tanítványba. „Nemde szívünk gerjedez vala bennünk, amint szólott az úton, és megfejtette nekünk az Írásokat?“, mondogatták később egymásnak.

A Szentírásnak, különösen a Jézus szenvedéséről szóló részeknek olvasása ma is hasonló hatást vált ki: vigasztal, bátorít és erőt önt lelkünkbe a saját keresztünk viselésére.

Legyen meg a Te akaratod!

A szenvedés művészetének másik főszabálya: élő hittel gondolni a mennyei Atya bölcs jóságára és gyermeki engedelmességgel fo-

gadni intézkedéseit. Vagyis a hívő ember — ezt szükségesnek tartom újból hangoztatni — nem a szenvedést akarja, még kevésbé örül annak. Eire csak a Szent Erzsébetek és Szent Ferencek képesek. A hívő lélek egyszerűen azt akarja, amit Isten akar, mert meg van győződve, hogy Isten legjobban tudja, mi válik javunkra. Ezért imádkozza minden bajban: Miatyánk, legyen meg a Te akaratod.

Az Alpok után Itália következik . . .

Isten legjobban tudja, mi válik javunkra. A bajok, mivel Ő küldi azokat, javunkat szolgálják, ha nem is látjuk be mindig rendeltetésüket. Igaz, mi szenvedéstől rettegő emberek, szívesen elengednők a „jó hatásokat“, ha ennek fejében meg tudnánk szabadulni a bajoktól. De mert a „töviseket“ kikerülni úgysem lehet, az okosság is azt mondja, hogy necsak beletörődjünk abba, ami velünk történt, hanem gondolkodjunk reménykedve a „javakra“ is, amelyek elnyerése végett a jóságos mennyei Atya szükségesnek látta reánk küldeni ezt az újabb szenvedést. Mondogassuk meggyőződéssel: Nehéz ez a kereszt, de tudom, hogy javamra fog szolgálni, azért megadással viselem.

Mikor az ókor nagy hadvezére, Hannibal megtámadta Itáliát, az Alpoknak járhatatlan rengetegein át vezette katonáit. Kimondhatatlanul sokat szenvedtek, egyrészüket pedig az örök hóval fedett hegyszakadékokban lelte halálát. De a megmaradtak rendületlenül mentek előre, mert vezérük ajká-

ról folyton hallották a biztató szót: „Az Alpok után Itália következik.” Tudták, hogy a kékegű Itália bőven kárpótolja majd őket a kiállott fáradságukért.

Ha súlyos csapásokkal látogat meg az Ég, könnyítse meg elviselésüket számunkra is a tudat, hogy utánuk, illetve belőlük sok jó származik és ezekért a „jókért” érdemes vállalni a ránk zúdult bajok minden gyötrelmét.

Vizsgáld meg lelkiismeretedet!

Nagyon ajánlatos azután, hogy a csapástól sujtott ember kérdezze meg magától, rászolgált-e a büntetésre.

Ha lelkiismeretünk nemmel felel e kérdésre, úgy kettőt teszünk, illetve nem teszünk. Először hálát adunk Istennek, hogy nem vádol a lelkiismeretünk. (Jaj, de nagy vigasztalás ez!) Másodszor nem sírunk és nem zúgolódnunk, hogy miért kell ártatlanul szenvednünk: ha az ártatlan Jézus szenvedett, mi is szenvedhetünk!

Ha pedig lelkiismeretünk azt mondja, hogy rászolgáltunk a pálcára, akkor — szintén kettő a teendő.

Az egyik, hogy a jobb latorral elismerjük: „Én méltán szenvedek. Rászolgáltam a megaláztatásra. Nincs jogom siránkozásra.”

Esetleg túl keménynek találjuk a büntetést. Ebben az esetben gondoljunk arra, hogy *valami* büntetést megérdemeltünk. A többletet viszont iparkodjunk türelmesen elviselni. Mint ahogy a kis német vers is mondja:

Vom Unglück erst zieh' ab die Schuld;
Was übrig bleibt, trag' in Geduld.

A vétkes ember másik teendője, — és ez még fontosabb! — hogy a megérdemelt fenyítésből hallja ki a mennyei Atya szerető figyelmeztetését: *irányt változtatni!*

Ez utóbbi teendőről volt már szó az üdvözítő szenvedéssel kapcsolatban. Itt inkább azt szeretném újból hangoztatni, hogy miként a fenyítő pálcát földi atyánk kezébe a szeretet adja, úgy hirdeti bűnhődésünk is a mennyei Atya szeretetét. A hívő lélek tudja ezt és éppen ezért — mint Szent Pál mondja — *nem csügged el, midőn Tőle (a mennyei Atyától) dorgáltatik.*

Remélj szebb jövődőt!

A mennyei Atya jóságába vetett hitnek még egy nagy előnye van. Biztosít, hogy szenvedéseim, mihelyt nem lesz rájuk szükség, véget érnek. Tehát *bizalommal nézhetek a jövőbe.*

Ennek az előrenézésnek fontosságát különösen ki akarom hangsúlyozni, mert bizony vannak, akik nem értenek hozzá. Csak visszafelé néznek; csak romokat látnak. És csüggedten, reménytelenül élik le napjaikat, nem várva és nem is akarva semmit a jövőtől.

Rosszul teszik. Ami elmúlt vagy ami megtörtént, azon változtatni úgysem lehet. Ellenben a folytonos visszaemlékezés újra meg újra föltepi a lassan hegedő sebeket.

Ezzel szemben, ha él szívünkben a remény, mérjen ránk bármilyen megpróbáltatást az Ég,

nem törünk össze. Helyesebben lehetséges, hogy a csapás súlya alatt egyidőre meghajlunk, mint ahogy nyáron a kövér esőcsöppek súlya alatt meghajolnak a sárga búzakalászhok. De amint a kalászhok újra felemelik fejüket, ha kisüt a nap, úgy egyenesedik ki a csapástól sújtott ember is, ha kisüt szívében a remény és bizalom éltető napja. *Nincs veszve semmi a nap alatt — mi el nem csüggedett!*

Érthető, ha a költők és nagy gondolkodók nem győznek eléggé óvni az elcsüggedéstől.

Schau vorwärts, — nicht zurück!
Neuer Mut ist Lebensglück,

olvastam egy német iskola falán a bölcs intelmet. (Előre tekints, ne hátra! Minden friss bátorság: életboldogság)

Carllyle, a nagy angol író, fia ágya fölé ezt a figyelmeztetést írta: „Ember! az élet szép. Bármit hoz a sors, el ne felejts élni!”

S hogy magunkról se feledkezzünk meg, ismerjük Arany szép sorait:

Jer! a multak hűs derével
A jelent tovább ne öld.
Mi okod van új panaszra?
Nézz a közelgő tavaszra:
Ege fényes, lombja zöld.

Mint ez az utóbbi vers mutatja, a költők és gondolkodók mellett a nagy természet szintén szüntelenül hirdeti nekünk a törhetetlen reményt. Az ősz meg a tél hiába fosztják ki minden évben földünket, tavasszal a fák újra kizöldülnek és minden új életet kezd.

Egy fecsképárnál nemrégiben ugyanezt a csüggedést nem ismerő élniakarást figyeltem meg. Falusi

ház égésénél voltam jelen. Odaégett a fecskefészek is. A hajléktalanná vált állatkák kétségbeesett csipogással röpdösték körül az égő házat. De másnap két házzal arrébb már teljes erővel rakták az új fészket.

Hanem minden zöldelő fánál, új fészket építő fecskepárnál és minden nagy gondolkodónál meggyőzőbben ajánlja nekünk ezt a csüggedéstől ment reményt a mennyei Atya jóságába vetett hitünk. Mint fénylő nap a magas hegyeket borító ködtenger fölött, úgy áll a mennyei Szeretet borús életutunk fölött — biztosít bennünket ez a hit. — És mint ahogy a nap aranyos nyilaival szétűzi a ködöt, ha elérkezik annak ideje, úgy veszi le a jóságos mennyei Atya is vállunkról a keresztet, ha nincs már rá szükségünk. Az lehet, hogy néha nagyon sűrű a köd. Annyira sűrű, hogy nem is látjuk a napot. Nem baj! Hitünk biztosít, hogy az aranyos nap ott van az égen. Ha ma nem, hát holnap; ha holnap nem, hát holnapután; vagy azután — de egy szép napon fölszívja majd a szenvedésnek lelkünkre nehezedő ködtengerét.

Szenvedéseink idején nagy erőforrást jelentenek a vallási gyakorlatok.

Szenvedésünk, ha nem lesz rá szükségünk, elmúlik. Ellenben a sok jó, ami nyomában fakad, továbbra is megmarad bennünk. Ha ez így van, — pedig így van! — és ha a kapott jókat illik megköszönni — pedig illik megköszönni!

— akkor a szenvedés nyújtotta jókért szintén illik köszönetet mondani. Mégpedig — a vallási gyakorlatok sorában ezt szeretném elsőnek szívedre kötni — *próbálj ezekért a jókért köszönetet mondani már a szenvedés ideje alatt.*

Tudom, hogy ez a kívánság első pillanatra képtelenségnek látszik. De ha jobban meggondolod, nincs benne semmi lehetetlen. Bárhogy is fáj eleinte minden csapás és emberi természetünk bárhogy is szeretne szabadulni tőle, az igazság mégis az, hogy javunkra szolgál. Ha pedig javunkra szolgál, nem értem, miért ne lehetne érte köszönetet mondani?

Próbáld megtenni. Csodálattal fogod tapasztalni, hogy a csapás, amely alatt előzőleg majdnem összetörtél, alig fáj többé. Nem is fájhat, hiszen amiért hálát adunk, az nem rossz, hanem jó.

Ezt az orvosságot már *Aranyaszájú Szent János* ajánlotta: „Valami rosszat szenvedtél? Ha akarod, nem rossz az. Köszönd meg Istennek és a rosszból jó lesz.”

*

Az *imádkozást* egyébként sem lehet eléggé ajánlani a szenvedő embernek.

1. Hallottuk, milyen nagy baj, hogy szenvedéseinkben csak a rosszat, a fájdalmast veszszük észre. Az *imádság* egyik jótékony hatása itt érezhető. Mint a *Filotea* szerzője mondja, „mennyei fénnel világítja meg elménket”. Az örök Világosság, miközben Hozzá fohászkodunk, fényességével bevilágít lelkünkbe, és mi

meglátjuk a sok áldást is, ami szenvedéseink nyomán fakad.

Járuljatok hát Hozzá és megvilágosodtok, ajánlom ezért a Zsoltárossal szenvedő embertársaimnak. Ha pedig megvilágosodunk és sikerül a szenvedés jó oldalát úgy meglátnunk, mint azt az előző fejezetek elének tárják, mindjárt könnyebb lesz megadással viselni az élet bajait.

2. Az imádság azután, mint ugyancsak a *Filotea* szerzője írja, „az isteni szeretet lángját gyújtja fel bennünk”. Azt megint láttuk, hogy a Krisztust igazán szerető lélek készségesen osztozik az Üdvözítő szenvedéseiben, mert így tudja Iránta legjobban kimutatni szeretetét.

A fájdalomtól sujtott embernek ebből a szempontból sem lehet eléggé ajánlani, hogy szívlelje meg Szent Jakab apostol intelmét: „Szomorkodik valaki közületek, imádkozzék.” Érezni fogja imájának csodás hatását: a Szentlélek Úristen felgyújtja benne szeretetének tüzet, ez a szeretet pedig erőt ad neki, hogy tudja megadással hordozni a Krisztus keresztyét.

3. Az ima legnagyobb vigasztaló ereje mégis onnan van, hogy általa felemelkedünk a minden vigasztalás forrásához, Istenhez. Az ember — mint erről még lesz szó — szükségét érzi, hogy fájdalmát megossza másokkal. Nagyon szerencsétlen az, aki nem tudja kitárni szívét és befelé sírja el bánatát. Mármost az emberek néha megvigasztalnak, nem egyszer cserben hagynak. A jó Istennél mindig találunk vigaszt. Ő maga biztosít erről. Hívj segítségül a szorongatás napján: megmentelek és tisztelni

fogsz engem, hangoztatta már Zsoltárosa által. Az újszövetségben pedig édes hangon hívogat: Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak és terhelve vagytok, s én megenyhítlek titeket — és nyugalmat találtok lelketeknek.

*

Ezért van nehézségeink idején olyan megnyugtató, erőt adó hatása egy-egy *szentség-látogatásnak*.

Ilyenkor nemcsak lélekben, hanem valóságban is szemben állok a minden vigasztalások forrásával. Nyugodtan elmondhatom és el is mondom Neki mindazt, ami fáj. Ő meghallgat; egyben vigasztaló gondolatokat sugall nekem. Különösen felhívja figyelmemet az ő szenvedéseire, amelyek száyszorta súlyosabbak voltak, mint az enyéme. „A tanítványnak nem lehet jobb sora Mesterénél.” „Miért pihenjenek a tagok rózsákon, mikor a fej töviséken nyugszik?” „Aki föl nem veszi megadással a keresztyét és nem követ engem, nem méltó hozzám.”

Lehet-e ilyen beszélgetésnek más eredménye, mint újabb erős elhatározás: „Uram, én akarom hordozni a keresztemet.”

*

Nagy vigasztaló erő van azután a *szent-gyónásban*.

A szenvedés nem mindig büntetés, hallottuk egyik előző fejezetben, de akárhányszor bizony Isten büntetése a bűneinkért. Akinél ez az eset áll fenn, ha megtisztítja lelkét a gyónás fürdőjében, máris kihúzta a szenvedés méregfogát.

De önmagában is nagy vigasztalások forrása a gyóntatószék. A lelkiatya az Udvözítő megbízásából hallgat meg minket és szól hozzánk, tehát közvetve magával az Udvözítővel jutunk ilyenkor érintkezésbe. Ezért is hatnak a lelkiatya oktató, vigasztaló szavai oly megnyugtatóan, biztatóan, felemelően. Csak a jó Isten tudná megmondani, hányan térdeltek már könnyezve a gyóntatószékhez és keltek fel onnan csillogó szemekkel, életbátorsággal.

Sohasem volna szabad feledni, hogy Krisztus a gyónás szentségét húsvétvasárnap alleluják között rendelte, hogy a vigaszt, amelyet feltámadásával övéinek szerzett, éreztesse minden idők minden emberével.

*

Krisztus a szentgyónásban közvetve vigasztal, a lelkiatyan át. Van azonban rá mód, hogy közvetlenül érezzük az ő nagy vigasztalását: ha magunkhoz vesszük a *szentáldozásban*. Az a Krisztus vesz ilyenkor lakást szívünkben, akit Izaiás szerint azért kent fel az Úr, hogy a „kesergőket mind megvigasztalja”. Nem csoda, ha a szenvedő emberek számára a szentáldozás jelentette minden időben a legnagyobb erőforrást és a legjobb orvosságot. Két okból is.

Egyrészt nagy megtisztelés számunkra, hogy szívünkbe jó az ég és föld királya. Az Ő bíráshoz képest eltörpül, kicsiséggé zsugorodik mindaz, amit egészségben, vagyonban, hírnévben stb. veszítettünk. Hogyne felednénk el egy időre minden bajt, szenvedést...

A szentáldozás révén azután közelebb kerülünk Jézushoz, jobban megismerjük Őt és jobban meg is szeretjük. A szerető szív pedig — hallottuk ismételten — készségesen osztozik annak szenvedésében, akit szeret.

Térjünk vissza gondolatban még egyszer az emmauszi tanítványokhoz. Szívük gerjedezett, mikor Jézus az Írásokat fejtegette nekik. De azért a Mestert nem ismerték föl. Mikor azonban betért velük a majorba és ott a kenyérszegésben önmagát adta nekik, rögtön megnyílt a szemük. „Láttuk az Urat”, ujságolták boldogan az apostoloknak, miután visszatértek Jeruzsálembe.

Mi is így vagyunk. Olvashatjuk a Szentírást, tanulmányozhatjuk Jézus életét, amíg nem vesszük magunkhoz, csak félig ismerjük őt. Ahhoz, hogy „meglássuk”, azaz megismerjük Jézust, nekünk is a szívünkbe kell Őt fogadnunk. Mint ahogy a méz édességét is csak az ismeri igazán, aki megkóstolta.

A szentáldozás révén tehát megízleljük és megismerjük Jézust. De egyben meg is szeretjük, mert Jézust ismerni és nem szeretni lehetetlen. Viszont a szerető lélek — tudjuk már: ismételten hallottuk — megnyugvással hordozza a neki kiosztott keresztet.

*

A vallási gyakorlatokkal kapcsolatban még egy kérdést. Lehet, hogy valaki akár a nagy csapás, akár a súlyos betegség miatt nem tud imádkozni annyit, mint máskor szokott; vagy egyáltalán képtelen imádkozni. Mi a teendő ilyenkor?

Válaszom. Akinek nehezebbre esnek a megszokott ájtatosságok, imádkozzék kevesebbet.

Egy-egy röpima a Megfeszítetthez, a Fájdalmas Szűzanyához nem fárasztja ki. És ezeknek a rövid sóhajoknak éppúgy meglesz a hatásuk, mintha jósorsban órákhosszat imádkoznék.

Viszont ha valaki annyira gyöngé, hogy erre sem képes, annak *Szalézi Szent Ferenc*cel azt mondom: Légy rajta, hogy bajaid maguk legyenek imává azáltal, hogy Annak ajánld fel őket, aki úgy szerette nyomorúságainkat, hogy eljegyzésének napján belőlük kötötte koszorúját.

Keressünk vigaszt embertársainknál.

Bajainkban legfőbb és semmivel sem pótolható vigasztalás számunkra a szenvedő Krisztus és a Tőle meghirdetett hit a mennyei Atyában. Találunk azonban másutt is enyhülést fájdalomainkra. Elsősorban embertársainknál.

Régi igazság, hogy a megosztott fájdalom fél fájdalom. Aki bizalmasa, barátja előtt ki tudja önteni lelkét, az bajában jólesően fogja tapasztalni a részvevő szeretet édesbús vigasztalását.

A híres német püspök-író, *Keppler* említ egy másik módot is, ahogyan embertársaink révén vigaszt szerezhethetünk: *ha mi vigasztaljuk őket*. A helyett, hogy folyton saját szenvedésedre figyelnél, — írja — fordítsd szemedet más ember felé. A helyett, hogy terhedet elviselhetetlennek tartanád, vedd magadra a mások terhét is. A helyett, hogy magadon si-

ránkoznál, sajnáld azokat, akiknek még rosszabb a sorsuk. A helyett, hogy másoktól vigaszt koldulnál, magad ajándékozz vigaszt másoknak. Meglásd, sokszor nem is fogod tudni, mi történik veled. Embertársadról vetél le terhet: a magadétól szabadultál meg. Beteget akartál ápolni: a saját szívsebedet gyógyítottad meg. Szomorkodókat akartál vigasztalni: a saját lelkedet üdítettél fel. Idegen fájdalmat akartál enyhíteni: a magadénak vetted el élet. Kaptál, pedig adni akartál. Beteljesedett rajtad Izaiás próféta szép jóslata: „Midőn kiöntöd lelkedet az éhezőknek és a gyötrelmes szívet betöltöd: akkor támad fel, mint a hajnal, a te világosságod, és gyógyulásod hamarabb jön.”

Elfoglalni magunkat.

Fájdalmunk enyhítésére nagyon jó eszköz azután a munka, s általában mindenfajta elfoglaltság.

A szenvedő embernek egyik baja, hogy folyton a saját nyomorúságával bibelődik. Utoljára is sokszorosan nagyítva látja azt. Ez ellen a beteges szenvedés ellen alig van jobb orvosság, mintha tevékenységgel, munkával sikerül lekötni képzeletünket.

Temetések előtt pl. kénytelenek vagyunk eljárni hatóságoknál, üzletekben stb. Ismerőseink ilyenkor sajnálkozva mondják: „Nem elég szegénynek a fájdalma, még ezt a keresztutat is végig kell csinálnia.” Pedig legelőbbször valósággal áldás ez

a szomorú kötelesség. E nélkül odahaza ülnénk és emészténénk vagy éppen beteggé sírnánk magunkat. Így meg, ha nehezünkre is esik, jövünk, megyünk — és felejtünk.

Ugyanez áll természetesen minden tevékenységre. Aki csapástól sujtva kénytelen továbbra is keményen dolgozni, fájdalma legnehezebb részét már leküzdötte. És ahol nem tudnak enyhülést hozni a könnyek, ott feltétlenül jó hatást vált ki — a veríték.

Következőleg, amilyen szerencsétlenség a szenvedő emberre, ha tétlenségnek adja magát — bátran mondhatjuk: a tétlen ember fájdalma gyógyíthatatlan; annyira áldás, ha van elfoglaltsága. Eleinte ugyan minden csapás bénítólag hat. Az ember azt hiszi, képtelen dolgozni. De csak hiszi. Ha akar, és még inkább, ha kell, tud dolgozni. S miközben munkájával elfoglalja magát, nemcsak fájdalomról feledkezik meg, hanem a végzett munkával járó apró örömek is jóleső balzsamként hatnak lelkének fájó sebére.

Ki a szabadban

Egy-egy séta a szabadban ugyancsak jótékonyan hat a szenvedő emberre. Az eléje táruló természeti képek, a séta közben kapott különböző benyomások lekötik képzeletét és elvonják lehangoltságának tárgyától. Ugyanakkor a friss levegőn végzett mozgás kitágítja fájdalomtól összehúzódtott szívét és erősíti meggyötört idegeit.

Ez a lélekgyógyító séta nincs időhöz kötve. Egyformán üdít fel a leghidegebb téli napon és az álmodozó nyári éjszakán. Reggel a friss szellő kipirosítja sápadt arcodat, délfelé a nap-sugarak új erőt öntenek elernyedtt tagjaidba, este megint a sötét égbolton kigyúlt csillagok töltik el új reménnyel szívedet.

Szenvedő ember, menj ki a szabadba!

Mi történjék a könnyekkel?

Nők különösen, de nem egyszer férfiak is, sirással könnyítenek bánatukon. Így Szent Ágoston elmondja, hogy midőn barátjának halála őt teljesen letörte, egyedül a könnyek voltak neki édesek, és szívének egyetlen boldogsága az volt, ha barátját sirathatta.

A könnyeket tehát éppúgy nem szabad elítélni, mint ahogy nem kell miattuk senkinek sem szégyenkeznie. Sőt! Nincs megrendítőbb látvány, mint egy csapástól sujtott ember, összeszoruló torlán az el nem sírt könnyek keserűségével. Mert a könnyek nyomán rendszerint megkönnyebbülés és lelki béke jár, az el nem sírt könnyek azonban méregként hatnak.

Mégis legyen szabad egy megjegyzést kockáztatni. Mindennek van határa; a sírásnak is. Oly szépen mondja *Tompa*:

Ne sirjatok, ne sirjatok!
Ott lenn már boldog a halott...
A holtnak fáj a hosszú bánat.

Nem tehetek róla, de pl. temetéseknél a vég nélküli könnyhullatások láttára nem egyszer támadt

a gondolatom, hogy sokkal jobb lenne, ha a nagy siráncozás helyett inkább imádkoznának a halottért. Ez legalább javára válnék a megboldogultnak. Míg így a nem egyszer nagyon is gyanús könnyzárpor mindössze a zsebkendőket nedvesíti be, amelyeket azután hazavisznek, kimosnak és megszáritanak...

A SZENVEDÉS MŰVÉSZETE

(Folytatás.)

Az előző fejezetben körülbelül mindazt elmondtam, amit a szenvedő embereknek ajánlani lehet fájdalmaik enyhítésére. Mégis szükségesnek látom, hogy külön kitérjek néhány „tövisre”, amelyek vagy igen gyakoriak vagy erősen próbára teszik lelki erőnket. Ezek: 1. a betegségek, 2. a mindennapi élet apró szenvedései, 3. szeretteink halála.

Mi a teendő, ha beteg vagy?

Nem egy embert ismerünk, aki állítólag mindig beteg. Szedi a porokat, tartja a diétát, vigyáz minden lépésére, mert hogy ő beteg. Pedig valójában semmi baja. Az ilyen szerencsétlenre ráillik *Calderoni* mondása: „Nem kell más betegségre várnod; magad vagy magadnak legsúlyosabb betegsége.” E baj ellen egy orvosság van kettős recepttel: akarj egészséges lenni és dolgozzál. Meglásd, meggyógyulsz.

Ennek a képzelt betegségnek egyik fajtája, vagy legalábbis hozzá hasonló, korunk rákfenéje: az idegesség. Kimondhatatlanul sok keserűséget szerez úgy maguknak e bajban sínylődőknek, mint azoknak, akik kénytelenek

velük érintkezni. Hogy ma sok az ideges ember, nem csoda. A rohanó élet erősen megviseli az idegeiket. De talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy igen gyakran tartjuk az idegek gyengeségének, ami a léleknek, az akaratnak gyengesége. Recept: erősíteni az akaratot és vigyázni, hogy akár képzelt, akár tényleges idegességünkkel ne tegyük pokollá hozzátartozóink életét.

Ugyanezt kell mondani a kisebb betegségekre, rosszullétekre. Ne éreztessük rögtön a környezetünkkel! Minek szenvedjen más azért, mert énnekem fáj a fogam? Különben is a kis rosszullét ellen a legjobb orvosság, ha nem törődünk vele.

Viszont, ha érezzük, hogy komoly a baj, ne legénykedjünk, hanem adjuk át magunkat megnyugvással a sorsnak — és az orvosnak. A betegséget félvállról venni nem erény, hanem oktalanság. Értékes javainkat, esetleg életünket veszélyeztetjük hiúságból, éretlenségből.

Lehet, hogy súlyosabb betegség napokra, esetleg hetekre ágyhoz szegez. Ebben az esetben két dolgot ajánlhatok.

Az első, amit beteg ember előtt nem lehet eleget hangoztatni: a *tűrelem*. Akárhány beteg egész művészetté tudja fejleszteni hozzátartozóinak kínzását. Mintha rajtuk akarná megbosszulni tehetetlenségét. Őnző az ilyen ember és szeretetlen. Ha én szenvedek, gondolja, szenvedjenek mások is. Őrizkedni az ilyen lelkelettől!

Legyünk inkább azon, hogy vidámságunkkal és jóságunkkal megkönnyítsük környezetünknek a betegápolás kemény munkáját. Eleinte talán nehezen fog menni; a mosoly megerőltetésbe kerül. De az erős akarat tud parancsolni az ajkaknak. Boldog a beteg, aki képes erre. Nemcsak hozzátartozóinak okoz vele örömet, hanem magának is. Mert a kezdetben erőltetett mosoly lassankint átjárja a szívet és az ott borongó homályt verőfényes nappallá változtatja.

A másik, talán még fontosabb követelmény, hogy *nézzük betegségünket a hívő ember szemével*. A hívő beteg maga előtt látja a szenvedő Udvözítőt és hallja hívó szavát: kövess engem. Ugyanakkor Krisztus tagjának érzi magát: Vele szenved, Vele engesztel. Ez a hit nem szünteti meg a betegséget — szenvedni fog a test továbbra is; de igenis megváltoztatja a beteg felfogását. Nem ellenséget lát bajában, amelynek zsarnoki uralmába csak kénytelen-kelletlen törődik bele; hanem jóbarátot, amelynek sokat köszönhet, és azért türelmes megadással viseli.

Mindegyikünk ismer ilyen hősöket. (Mert ezek is hősök!) Megható szelídséggel viselik sorsukat. Ajkukat egyetlen panaszszó sem hagyja el. A jóindulatú vigasztalásokat mosolyogva hárítják el s inkább ők iparkodnak vigasztalni hozzátartozóikat. Példájuk meggyőzően hirdeti, hogy a szellem, ha nem is tud ellenni test nélkül, de tud úrrá lenni a test fölött.

A mindennapi élet apró szenvedésel.

Ide tartoznak 1. azok a kisebb meghülések, rosszulletek stb., amelyekről előbb volt szó s amelyekkel mint mondtuk, legjobb nem törődni. Ide tartoznak 2. a mindennapi életben, családban, háztartásban, hivatásunk teljesítése közben előforduló kellemetlenségek; 3. azok a tű- vagy inkább tövisszúrások, amelyekben el-lenségeink, nem egyszer jóbarátaink részesítene — a nyelvükkel. Végül 4. ide kell számítani azokat a közösséget érintő dolgokat (rossz idő-járás, nehéz gazdasági viszonyok, emberek gonoszsága stb.), amelyek miatt akárhányan nem győznek eleget keseregni.

A napi életben előforduló kellemetlenségek-nél különösen egyre kell vigyázni. Ne fúj-juk fel azokat! Az a régi felfogás, hogy a szenvedés csak képzelődés, mindenesetre túlzás. De feltétlenül igaz, hogy a képzelődés tud szenvedést kitalálni, növelni.

Hogyan elkeseredik pl. egyik-másik ember, mert valamelyik ismerőse nem fogadta a köszöntését. Egyszerűen arra gondolhatna, hogy az illető nem vette észre. Nem. Ő rögtön lenézést, haragot sejt — és szenved.

Vagy hányszor válik az egész napunk borússá, felhőssé egyetlen csúfolódó szó miatt.

Vagy micsoda perpatvar kerekedik néha étkezés közben, mert sós a leves, megégett a rántás. Pedig az étel nem javul meg, ellenben a nagy harag megrontja az étvágyat, sőt megrontja az egész család derűjét, nyugalját. — Egy év múlva, ha

egyáltalán még eszetekbe jut az eset, mosolyogva fogtok beszélni róla. Nem lett volna okosabb magát az esetet is mosolyogva elintézni?

Ezt a megszívlelésre érdemes orvosságot különben egy kis német versben olvastam:

Lass nicht von jedem Ungemach
dir saure Wochen machen,
was du verlachst ein Jahr danach,
kannst du schon heut verlachen.

(Ne engedd, hogy minden semmiség keserű napokat okozzon neked. Amin egy év múlva nevetni fogsz, azon már most is nevethetnél.)

Ennek persze előfeltétele, hogy tudjuk rendszabályozni képzeletünket és akaratomkat. Képzeletünket, hogy ne szimatoljon mindenütt bajt és ne fújja fel elefánttá a szúnyogot. Akaratomkat, hogy ne engedje magát minden apróság miatt elragadtatni.

Valami hasonlót kell mondani a közösséget érintő bajokról. Hiába kesergünk miattuk, változtatni nem tudunk rajtuk. A legokosabb tehát úgy venni a dolgokat, ahogy vannak. Mikszáth egyik regényalakja a következő bölcs elvet vallja: Vannak bajok, amelyeken nem tudunk segíteni; és vannak olyanok, amelyek ellen tudunk tenni valamit. Az előbbiekkal egyszerűen nem kell törődni, mert nincs értelme a velük való bajlódásnak. Az utóbbiakon próbáljunk segíteni. De búslakodni nincs okunk egyik miatt sem.

Ami végül a csipkelődéseket, dorgálásokat, megszólásokat, rágalmakat stb. illeti, első szabály, hogy az ilyesmit nem kell túlságosan

a szívünkre venni. Igaz, eleinte fájt, de azután a szél hozta, a szél elfújja . . .

Bár azt sem lehet tagadni, hogy az ilyen nyelvöltögetések néha erősen fájnak. Különösen, ha olyanok részéről érnek, akiktől a legkevesebbé vártuk volna. „Ha ellenségem átkozott volna engem, eltúrtem volna. És ha az, aki gyűlölt engem, nagyokat mondott volna rám, talán elrejtettem volna magamat előle, panaszkodik a Zsoltáros; de te velem egyakarátú ember, én ismerősöm és megbízottam . . .”

Viszont az is bizonyos, hogy az ilyen bántalmazásoknak megvan a maguk haszna is: úgy hatnak, mint hideg zuhany a testre. *Megedzenek és növelik önállóságunkat.*

Sőt növelhetik bizonyos fokig jóérzésünket is, hiszen — mint egy kínai közmondás — „tornyok magasságát árnyékukkal mérjük le, a kiváló férfiak nagyságát pedig azokkal, akik rosszat mondanak róluk”.

Azután — ha már itt tartunk — a mások részéről ért bántalmaknak (és általában az élet apró szenvedéseinek) még egy hasznuk van. Láttuk, hogy szenvedni nagy művészet, az élet egyik legfontosabb és legnehezebb művészete. Hogy jól menjen, tanulni és gyakorolni kell. A mindennapi élet apró kellemetlenségei erre a tanulásra adnak alkalmat. Aki annyira edzi akarátát, hogy annak egy intése elegendő a csipkelődések, rosszulérzések és egyéb kellemetlenségek elűzésére, az meg tudja állani a

helyét akkor is, ha súlyos megpróbáltatásokat bocsát rá az Ég.

Végeredményben tehát alig van okunk siránkozni embertársaink nyelvöltögetései miatt. Ne is tegyük! Ez az első szabály.

Második szabály: a bántalmazóval szemben csendben maradni! Nehéz ugyan, de legegyszerűbb. Miért? 1. Mert ha nem kezdesz vitatkozni, bántalmazód szintén kénytelen lesz elhallgatni. 2. Amit mondanál, ő maga fogja később elmondani magának — de sokkal keményebben. 3. A vita hevében esetleg olyasmit mondanál, amiből ellenfeled mentséget tudna kihalászni a maga számára. Ezért — ismétlem — legbölcsebb csöndben maradni.

Ellenben — és ez a harmadik szabály — tarts sürgősen lelkiismeretvizsgálatot. A lelkiismereted vagy azt fogja mondani, hogy figyelmztetésre, megrovásra stb. nem adtál okot. Vagy azt, hogy amit rólad mondanak, nem alaptalan.

Első esetben egyáltalán ne törődjél az emberek beszédével.

Ezt ajánlotta már Nagy Szent Gergely: „Ha cselekedeted helyessége mellett van bizonyosságod az égből és saját szívedben, hagyd a bolondokat. Beszéljenek, amit akarnak.”

Ugyanezt ajánlja a „Krisztus követésének” szerzője: „Ha méltatlanságot találsz szenvedni, melyet nem érdemeltél, ne évődj keserű gondokkal. Hanem emeld fel szemedet énhozzám az égből, ki megszabadíthatlak minden szégyentől és méltatlanságtól, és megfizethetek kinek-kinek az ő érdeme szerint.”

Ajánlatos azután a szenvedő Jézusra gondolni. Őt, az ártatlanságot mennyit gyalázták, bántalmazták. Miért legyen a szolgának jobb sora, mint volt a Mesternek?

Viszont, ha úgy érzed, hogy a bántalomra okot szolgáltatnál, akkor először is a helyett, hogy haragudnál, légy hálás a bántalmazónak, hiszen hibádra figyelmeztetett, és ezzel javadat szolgálta. Másodszor pedig légy rajta, hogy hasonló megszólásra a jövőben ne adjál okot.

Szeretteink halála.

Ha két ember egész szívvel szereti egymást, kettőjük közül az hal meg igazán, aki életben maradt, tartja a közmondás. Valóban kevés dolog üt oly mély sebet lelkünkön, mint egy jóbarátunknak vagy egy kedves hozzánk-tartozónak távozása.

A fájdalomnak micsoda sötétsége borult pl. a fiatal Ágoston lelkére, mikor barátja váratlanul elhúnyt. „Minden, de minden a halálra emlékeztetett, olvassuk Ünvallomásaiban. Otthonom gyötrelm lett nekem, az atyai ház boldogtalanságom fészke. Minden, ami egykor közös volt, kínzó szenvedést okozott. Szemem mindenhol őt kutatta, követelte, de sehol sem kaphatta. Gyűlölettel fordultam el az élettől, mert ő nem volt.” — Így tud fájni egy jóbarát halála.

Csak természetes, hogy a legjobb barátnak, a házastársnak elvesztése még nagyobb fájdalommal jár. Évek hosszú során át megszokták, hogy egymásra hagyatkozzanak; gyermekeik fészkalapítása óta pedig egymás számára a *mindent* jelentették. Bármelyikük távozik, nagyon nehéz sors vár a

másikra. Nincs már, akivel bizalmasan elbeszélgesen. És ha meg is húzódik valamelyik gyermekénél, akkor is nagyon egyedül érzi magát.

Az élettársat el lehet veszíteni fiatalkorban is — és ez sem kisebb veszteség. Hányszor látjuk, hogy „az árván maradt bús gerlice” nem tud vigasztalódni: betege lesz bánatának vagy a sírba is követi az elköltözött kedvest, aki nélkül — úgy érzi — nem érdemes élni.

A *szüleink* elvesztésével járó fájdalmat felesleges volna ecsetelni. Édesapa, édesanya csak egy van a világon. Ha egyszer eltávoztak, az ő szeretetüket nem tudja pótolni senki és semmi.

Szülőt temetni fájdalmas dolog. De százszorta fájdalmasabb, ha a szülő kénytelen temetőbe kíséni a *gyermekét*. Emlékezzünk csak a bibliából ismert hálátlan Absalom történetére. Még az ő halála is mennyire összetörte atyját, Dávidot: „Fiam, Absalom, Absalom, én fiam, bárcsak én haltam volna meg helyetted, Absalom, én fiam.”

Szeretteink halála, akár családtag volt a távozó, akár jóbarát, egyike az élet legnagyobb veszteségeinek. És a seb, amelyet távozásuk lelkünkön üt, egyike a legkínzóbb fájdalmaknak. „Az hal meg igazán, aki életben marad.”

Kérdés, mivel lehet vigasztalni, gyógyítani ilyenkor a megsebzett szívet?

A menyei Atya bölcs jóságába vetett hit jótékony hatásáról már volt szó. A hívő lélek minden csapásnál, tehát a halálesetnél is, megadással ismételteti Jób szavait: „Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Ő szent neve.”

Vannak azonban a gyászoló ember számára különleges „csillapítók” is:

1. Sírba tettük a kedvest. De azért nem távozott el teljesen. Akit igazán szeretünk, az halála után is tovább él — a szívünkben. „Erős, mint a halál, az élő szeretet.”

2. „Ott lenn már boldog a halott.” Mi életben maradtak sokat veszítettünk a távozásával. De ő csak nyert vele: megszabadult a földi élet sok tövisétől.

3. Akik túlságosan gyötrődnek egy haláleset miatt, talán nem is annyira az elköltöztet siratják, hanem sokkal inkább önmagukat. Szóval a vigasztalhatatlan gyászoló könnyei közé némi önzés is vegyül. Az önzés pedig nem szép, semilyen formában.

4. A végnélküli bánkódásnak semmi értelme. A halottat életre kelteni nem lehet. „Azt a kis patakot, mely a szívet hajtja, ha egyszer elapadt, ki nem pótolhatja óceánja vérnek” — sem a könnyeknek. Ellenben a sok bánkódás mellett könnyen megfeledkezünk kötelességeinkről az élőkkel szemben; sőt önmagunkkal szemben is.

5. Ha a meghalt kedves, aki nekünk mindig jót akart, beszélni tudna, szintén azt mondaná, hogy ne őt sirassuk, hanem gondoljunk magunkra és élő szeretteinkre. „A holtnak fáj a hosszú bánat.”

6. Idősebb embernek, pl. a szülőnek halálakor arra gondolok: Ez a természet rendje. Öregembernek meg kell hálnia. Siránckozás helyett inkább hálát adok Istennek, hogy ilyen soká életben tartotta. Így volt alkalmam részben meghálálni sok jószágát.

7. És ha kis virágbimbót hervaszt el a halál fagyos lehellete? Kétségkívül nagy veszteség. A szülők egész életükben gyászolni fogják a korán letört virágot, aki elhervadt, mielőtt szépségét kibonthatta volna. De azért van gyógyító balzsam az ő sebükre is.

Például: A kis koporsóval sok édes remény süllyedt el. De legalább nem kell megízlelnie az élet sok keserűségét. — Azután: Ha korán távozott is, nem jött hiába a világra. Igaz, itt letört bimbójában, de a halál kapuján át eljutott az örökkévalóság országába, ahol szépséges virágszál a szentek seregében, egyben árván maradt szüleinek őrző-angyala. — Végül: A halál elragadta tőlünk szüleitől, de évek múlva újból találkozunk. És akkor teljesen a miénk lesz. Mert a síron túl a viszontlátás országa van, ahol nincs többé elválás.

8. A viszontlátás reménye: ez a legjobb „csillapítószer” kisgyermek halálakor éppúgy, mintha felnőtt távozik. A fájó szeretet gyászát elviselhetővé tenni egyedül a viszontlátás hite és reménye képes. *Egy a közös, szent vigaszunk: a lélek él. Találkozunk!*

Magától értetődik, de azért külön is akarom hangsúlyozni, hogy a viszontlátás hite és reménye jótékony hatását érvényesíteni csak ott tudja, ahol a Hiszekegy utolsó ágazatát nemcsak mondogatják, hanem hiszik is. Mikor Szent Ágostonnak főntebb említett barátja meghalt, az akkor még fiatal és hitben gyenge Ágoston hiába biztatta lelkét, hogy „bizzál Istenben”, a lelke — mint Ünvallomásaiban megható őszinteséggel elmondja — nem hallgatott rá. „És — teszi hozzá a nagy püspök — lelkemnek igaza volt. Mert az az igen kedves ember, akit elveszített, igazabb valóság volt a számára, mint a

képzeletnek ama képe, melyben bíznia kellett volna." Igen, vigasztaló ereje csak a teljes hitnek van. Annak az elmosódó, ködös hitnek azonban, amelyik akárhány keresztény ember lelkében pisálkol, nem lehet elég ereje ahhoz, hogy a meghalt kedves elvesztésén bánkódó szívet lecsillapítsa, megvigasztalja.

9. A mélyen vallásos léleknek van még egy vigasztalása: hogy szentek egyességében élünk. Addig is, míg az elköltözött kedvessel újra találkozunk, az összeköttetés nem szakad meg közöttünk. Szeretetünknek az örökkévalóságba nyúló aranyhídján át naponkint továbbíthatjuk számára imáink és jócselekedeteink értékes ajándékát.

Ime, a legismertebb és legtöbbet emlegetett „csillapítószer” a szeretteik halálán bánkódók számára.

Azaz, hogy a „világ”, mely a síron túl mitsem hisz és mitsem remél, csak egy részüket ismételteti. Az örök élet emlegetését azonban éppúgy megmosolyogja, mint ahogy a zsidók nevelték Jézust, mikor azt mondotta, hogy Jairus leánya nem halt meg, csak alszik. Pedig nincs okuk mosolyra! Mert a végnélküli könnyek, amelyeket ezek a felvilágosult emberek kedveseik sírjánál hullatnak, világosan mutatják, hogy a többi csillapítószer vajmi keveset ér az örök élet hite nélkül. Az *eltávozott kedves után zokogó szívet igazán megvigasztalni egyetlen dolog képes: az örök élet hitéből fakadó viszontlátás reménye.*

